

KAN VI *LIGE* TALE OM STEM MEN?

Et speciale om, hvad stemmen betyder
for den mundtlige journalistik

Malene Klysner Møller - studienr. 60127
Mette Hjerrild Pedersen - studienr. 60792

Speciale i journalistisk E2022 02.01.2023

Vejleder: Martine Bentsen

Antal tegn: 168.648

JOBOPSLAG	2
PROBLEMFELT	8
PROBLEMFÖRMULERING	11
LÆSE- OG LYTTEVEJLEDNING	12
NÅR VI ER VORES EGEN EMPIRI	16
Vi er ikke bare selvcentrerede	22
HAR VI SKRUEET OP FOR LYDEN?	25
HVORDAN REAGERER VORES HJERNER PÅ STEMME?	30
ER DER FORSKEL PÅ MÆND OG KVINDER STEMME?	39
Hvad betyder biologi for stemmen?	42
Associationer: "Lyden af den sure mor"	44
Seksualitet	49
HVAD SKAL JOURNALISTENS STEMME KUNNE?	52
Mundtlighedskriterier	65
HVORDAN HÆNGER STEMME OG IDENTITETEN SAMMEN?	70
HVORFOR SKAL VI TALE OM STEMME?	83
Hvis ikke mesterlære, hvad så?	91
KONKLUSION	96
EFTERSKRIFT	99
Malenes efterskrift	100
Mettes efterskrift	101
LITTERATURLISTE	103

Abstract

This autoethnographic thesis examines the orality in journalism focusing on the voice. We investigate conditions surrounding the voice (identity, neurology, gender and biological factors) to understand how we can discuss the voice as a central work tool in journalism.

Journalism today is more hybrid than it's ever been before and therefore there will indisputably be larger requirements on how to use the voice as a journalist. But we experience that the feedback today is only subjective and based on personal preferences which can easily be demeaning and offensive. The feedback is typically described in negative phrases, which can often be received as a personal attack. We have come to the conclusion that it is difficult not to be personally offended, because the voice is closely connected to our identity. Besides that we have a lot of associations with the voice, because of mechanisms in our brain. Associations that are based on gender and former experiences on the use of voice. Therefore the feedback must be professional and qualified, because the voice is so sensitively connected to who we are.

Throughout this thesis we've tried to find a vocabulary from other professions that study the voice. Here it's been possible for us to find concepts that can be transferred directly to journalism. We've mostly been inspired from rhetoric and are using rhetorical professor Jørgen Fafners five criteria of the orality (mundtlighedskriterier) which is his contribution to the relation between rhetoric and orality. We use the five criteria to prove that it is in fact possible to articulate qualities and/or challenges in orality in professional and objective phrases. We conclude that journalists need a more distinct and open-minded vocabulary when they examine the voice as a work tool

Talentfuld radiovært søges

Vores journalistiske flagskib søger ny og frisk radiovært. Vi fokuserer benhårdt på at skabe de bedste radioudsendelser i Danmark, og derfor efterlyser vi en radiostjerne, der vil med på rejsen sammen med os.

Vi har en meget travl hverdag, så derfor er det en klar fordel, hvis du kan lide at have mange bolde i luften og kan omsætte komplekse historier på kort tid. Det er nemlig vigtigt, at du kan mestre et sprogligt overskud, så vi hele tiden har nye historier til lytterne.

Skal du være vores nye, talentfulde og mega ambitiøse kollega? Så læs med her.

Vi forventer:

- At du ikke har en irriterende stemme, men at den fremstår afbalanceret.
- At du har et naturligt talent som radiovært.
- At du lever op til vores stemmeideal, selvom vi ikke italesætter, hvad det er.
- At du ikke tager det personligt, når vi giver dig feedback.

Vi kan tilbyde:

- En stilling i det førende nyhedshus i Danmark.
- En overfladisk vurdering af din stemme.
- Talentudvikling, så længe du har få og overkommelige udfordringer.
- Nummeret på en stemmetræner, du selv kan kontakte, hvis du har behov for det.

Vi afholder en åben casting i løbet af januar, hvor du på skift med dine medansøgere aflægger stemmeprøve og viser os, at du er et naturtalent inden for speak. Det er derfor vigtigt, at du ikke er genert 😊

Vi ønsker at afspejle samfundet, og derfor er alle velkomne til at ansøge stillingen uanset køn, etnicitet og religion. Vi vil dog stærkt anbefale, at du genovervejer, om du bør ansøge, hvis du over en længere periode har oplevet, at folk bliver irriteret på dig, når du taler.

Hvis du vil høre mere om stillingen og denne fantastiske jobmulighed, så kontakt vores redaktionschefer Malene Klysner Møller eller Mette Hjerrild Pedersen på redaktion@naturtalent.dk.

Jobopslaget er selvfølgelig fiktivt og sat på spidsen, men ikke desto mindre afspejler det et jobopslag, vi som journalistpraktikanter forestillede os og følte, at vi skulle leve op til.

Vi har skrevet jobopslaget på baggrund af vores egne antagelser og frustrationer, men også nogle af de antagelser, som vi har mødt i arbejdet med vores speciale, så det tegner et billede af den usynlige virkelighed, der eksisterer omkring stemmen i den journalistiske branche.

Stemmen er for os på mange måder en underlig størrelse at forholde sig til, selvom vi kun er i den spæde begyndelse af vores journalistiske karriere inden for radio. Alligevel har vi anerkendt, at stemmen spiller en stor og vigtig rolle i det journalistiske arbejde, og at vi (lige så vel som alle andre) vurderer og bedømmer stemmer konstant. Det er udgangspunktet for dette speciale. Vi stiller os undrende overfor, hvorfor vi tillader os at bedømme andres stemmer uden at kunne begrunde det konstruktivt eller med et fagligt afsæt.

Samtale mellem Mette & Malene, marts 2021, Roskilde:

Vi havde begge netop afsluttet vores journalistpraktik på henholdsvis P4 Sjælland og P4 Fyn. Vi sad i Malenes bil. Klokken slog 12:00 og rådhusklokkerne ringede ind til 12'er radioavisen. Vi forsøgte som altid begge at synge med på jinglen, men brød ud i latter, fordi det endnu en gang overraskede os, at den jingle ikke er lavet til at synge med på. En kvindelig vært tager over - lad os bare kalde hende "N". Der var taget hul på timens Radioavis.

Mette: Ej, jeg kan seriøst slet ikke holde den måde, hun snakker på, UD?!

Malene: Har du det også sådan? Jeg kan seriøst heller ikke holde det ud... Hvad er det, der er med den stemme seriøst?

Mette: Til gengæld har jeg det slet ikke sådan med de mandlige værter, selvom "L" (mandlig vært på radioavisen) læsper.

Malene: Det er også lidt grimt, at vi har så meget imod at høre på kvindelige værter, når vi selv lige har brugt et år på at jage at blive én.

Mette: Men lyder vi sådan?

Malene: Det håber jeg ikke.

Vi griner

Mette: Jeg synes bare, det mest syge er, at vi begge har tænkt det, men ikke kan forklare, hvad det er, der er så fucking irriterende.

Malene: Jeg kan altså ikke holde ud at høre på det... **Slukker radioen**

Ovenstående samtale var startskuddet på en undren, der først virkede lille, men som sidenhen har vokset sig større og større og senere dannet grundlag for dette speciale. Mange af vores egne oplevelser omkring stemmen - særligt fra vores tid som radiojournalistpraktikanter i DR, stod som ubesvarede spørgsmål. Hvorfor snakker vi om stemmen, som vi gør? Og hvorfor taler vi så lidt om den i forhold til, hvor meget vi bruger den? Hvorfor har vi lært at omtale stemmen med et ordforråd, som ikke er professionelt, men i stedet ekstremt ladet og fyldt med adjektiver? Hvordan forholder man sig overhovedet til stemmen som journalist? Er der et stemmeideal i den journalistiske branche? Hvis ja, hvad indebærer det ideal?

Vores erkendelse var, at vi i løbet af vores journalistpraktik aldrig nåede at blive kloge på, hvad vores stemmer egentligt skulle kunne. Alligevel brugte vi dem aktivt som en del af vores arbejde i over et år uden at stille os kritiske overfor eventuel manglende feedback, sprogbrugen omkring stemmen og den minimale træning af den. Stemmen blev italesat som et talent, du enten havde eller ikke havde. Og hvis ikke, du var en af Guds udvalgte, så skulle du bare øve dig, indtil du fik det, medmindre nogen vurderede, at kampen var tabt på forhånd.

I min journalistpraktik på DR P4 Fyn ønskede jeg at afprøve mig selv som nyhedsoplæser. Ikke fordi jeg brændende gerne ville, men min redaktør kaldte det en god investering til fremtidige jobmuligheder - og den præmis købte jeg. Jeg havde primært erfaring som livereporter direkte fra marken, og derfor var disciplinen forholdsvis ny for mig. Redaktører og kollegaer lagde

meget vægt på at sige, at det ikke skulle være vores mål at læse nyheder op i æteren, men lad os bare være ærlige. Det var det. Det var parameteren for, om du kunne finde ud af det eller ej. Så jeg gik i studiet for at øve nyhedsoplæsninger, både i forhold til tid, stemmeføring og sproglig udvikling. Jeg genlyttede samtlige af mine nyhedsoplæsninger. Så øvede jeg lidt mere igen, så lidt mere og så lidt mere igen. Hver gang jeg følte, at jeg havde den, valgte jeg den bedste prøve, gik ud til min chef og sagde, så er den der. Af flere omgange sagde hun: "Du skal lige øve lidt mere". Når jeg efterspurgte, hvad jeg skulle øve, så skulle jeg bare øve lidt mere - blive tryk ved mikrofonen om man vil. Problemet var, at det var jeg allerede. Jeg tænkte, at de 100 timers livesending havde gjort mig til en ret habil mikrofonbruger. Men jeg accepterede kritikken, gik i studiet igen og så startede jeg ellers forfra, indtil jeg endelig havde 'øvet mig nok'. Jeg opnåede det usagte mål og fik nu lov at være nyhedsoplæser. Jeg var dog ikke just glad. Ovenstående episode er første gang, hvor jeg for alvor har følt, at min stemme blev en form for problem. For hvad fuck var det, jeg ikke kunne finde ud af? Jeg endte med at tage det personligt, fordi jeg ikke fik en valid eller konstruktiv forklaring på, hvad jeg gjorde galt, eller hvad jeg skulle gøre bedre. Så i stedet for at glæde mig over at få stemplet som nyhedsoplæser, følte jeg mere, at min radiomæssige erfaring blev negligeret, og der indirekte blev sagt, at jeg ikke havde kontrol over, hvordan jeg lød i radioen, før jeg havde øvet mig nok. Men hvordan jeg skulle lyde eller bruge min stemme, kunne jeg jo aldrig bliver klogere på. Det blev stemmehjælp til selvstemmehjælp.

(Mette)

Ellers følte man sig som et cirkusdyr, der skulle præstere foran publikum.

Jeg sad i metroen på vej ind til DR Byen. Jeg skulle til speaktræning. Jeg vidste ikke rigtig, hvad det indebar, men jeg vidste, at jeg ville møde nogle af mine medstuderende fra Roskilde Universitet. Så helt utrygt kunne det ikke blive.

Jeg gik ind ad hovedindgangen og lagde mit DR-kort på scanneren. Hvad der minder om Danmarks mindste karruselbør begyndte at dreje rundt, og jeg fik mast mig selv, min DR-taske og min store vinterjakke ind i den lille karrusel. Vi blev modtaget af vores stemmetræner. En mand med fortid som operasanger. "Han har godt nok en god stemme", kan jeg huske, jeg tænkte, men uden at vide hvad en god stemme var. Måske var jeg også farvet af, at han var stemmetræner. Ligesom en frisør altid har pænt hår, og en tandlæge altid har flotte tænder. Det regner jeg i hvert fald med.

*Vi blev fulgt op til en gang, hvor radiostudierne lå på striben. På vejen gik vi forbi Sara Bro, som optog "Hjerteflimmer for voksne". Jeg syntes, det var lidt sejt, at vi også skulle ind i sådan et **rigtigt** studie, hvor de store radioprogrammer blev til. Romantikken gik dog lidt af, da vi kort efter stod 20 journalistpraktikanter mast sammen i et lille studie og nu skulle til at vise, hvad vi duede til. Vi havde hver især taget noget tekst med, som vi skulle speake foran alle de andre. Heldigvis var jeg en af de første. Jeg trak vejret ned i maven, fordi det på daværende tidspunkt var det eneste redskab, jeg havde fået til at speake "godt", og så begyndte jeg at tale. "Hvad laver du!?", spørger jeg forskrækket. Jeg havde speaket to linjer, da jeg pludselig mærker en hånd, der dasker mig i siden.*

"Jeg chanter til dig? Så din speak bliver mere livlig", svarede stemmetræneren.

Jeg vendte mig forvirret mod mikrofonen igen og speakede videre. Jeg kan ikke helt finde ud af, hvor jeg skal placere den følelse, men en ting er helt sikkert: Jeg følte mig ikke afslappet, da jeg stod der til skue for 19 andre journalistpraktikanter og blev dasket til. Det var også tydeligt at høre, da vi efterfølgende skulle lytte til min speak, min fuldkommen ufiltrerede mikrofonstemme, blæse ud af højttalerne i det lille studie. Jeg stillede mig tilbage blandt de andre sild i tønden og sagde ikke mere.

(Malene)

Problemfelt

"Det er bare noget, vi har gjort altid [red. brugt stemmen]. Vi har aldrig rigtig tænkt over det. Det er lidt ligesom, at vi bare går, fordi det har vi lært engang. Men det er jo først, når man forstøver anklen, man finder ud af "hov, der foregår faktisk rigtig rigtig meget, når man går." Sådan er det også med stemmen"

(Hanne Smith Pedersen i "Vi hører stemmer", 2022)

Det er formentlig de færreste af os, der tænker over, hvordan vi bruger vores stemme. Det er et naturligt, automatiseret og vant kommunikationsredskab, vi alle bruger dagligt. Måske vi endda tager den for givet som noget, der udelukkende skal bruges til at frembringe mening over for og til andre. Men lyden af vores stemme er unik og skaber et personligt udtryk af, hvem vi er som mennesker. Den afslører følelser og stemninger, uden vi er bevidste om det.

Sproglige formidlere lever af at bruge stemmen, og den bliver det vigtigste og mest værdifulde værktøj i deres arbejde. Derfor har det været overraskende for os at opdage, hvor lidt vi egentlig taler om stemmen, og hvor ladet et sprog vi bruger om stemmen i den journalistiske praksis. Den mundtlige journalistik er på mange måder blevet uundgåelig, fordi vi bruger lyd mere, end vi nogensinde har gjort før (Birkemose, 2022). Selvom stemmen er så dybt integreret i det daglige arbejde som journalist, så har vi oplevet, at rammerne ofte er uklare, når vi skal vurdere et så personligt arbejdsredskab som stemmen. Forestil dig, at du går på arbejde og sammen med dine kolleger skal du optimere jeres arbejdsindsats, men du kan ikke forklare hvordan. Hvis en arkitekt ikke kan forklare, hvorfor et hus bør bygges på en bestemt måde, er det et problem. Hvis en IT-konsulent ikke kan forklare, hvordan firmaets computersystem fungerer, er det et problem. Hvis en sekretær ikke ved, hvordan man besvarer de forskellige telefonlinjer, er det et problem. Så hvordan kan det være, at vi ikke anser det som et problem, når vi i journalistikken ikke kan forklare, hvordan stemmen fungerer? Og hvorfor er vi i praksis ikke i stand til at give faglig feedback på et af fagets mest værdifulde værktøjer? Udvalget i den journalistiske værktøjskasse synes på det her område forbavsende tyndt. Du har måske hørt udtrykket “skærebrænder-stemme” før. Hvis ikke, kan vi fortælle dig, at en skærebrænder er et redskab, hvormed du kan skære i jern. Så kan du selv tænke dig til resten. Måske kan du også huske, da Mette Frederiksen blev kaldt for “skrige-skinken” (Bjerregaard, 2009)?

Vi kan hurtigt slå fast, at det er to ubehagelige udtryk, som de færreste vil have kastet efter sig. Vi oplever, at stemmen bliver beskrevet i ekstremt negative vendinger, og det er ikke unormalt, at beskrivelser som “skinger” eller “hysterisk” bliver socialt accepteret, når vi diskuterer andres stemmer. Hvad endnu værre er: Vi gør det selv.

Stemmen opleves, som en del af vores personlighed (Sejr & Pedersen, 2022). Lige så vel, som det gør ondt at få at vide, at man trænger til at tabe sig 20 kilo, gør det selvsagt ondt at få at vide, at man har en irriterende stemme. Derfor vil vi i dette speciale undersøge, hvordan man taler om stemmen i den mundtlige journalistik, og hvilket stemmeideal vi stræber for at efterleve. Derudover vil vi gennemgå forhold omkring stemmen, hvor vi vil

svare på, hvilken rolle stemmen har i medielandskabet, hvordan vores hjerne reagerer på stemmen, hvorvidt stemmen bliver kønsliggjort, og hvordan stemmen unægteligt smelter sammen med identiteten. Det grundlæggende for specialet er, at vi objektivt forsøger at forstå, hvilket organ stemmen er, hvilken sammenhæng vi som mennesker generelt betragter stemmen i, og hvilken rolle den spiller for den mundtlige journalist, for til sidst at kunne svare på det overordnede spørgsmål: Hvad betyder stemmen for den mundtlige journalistisk?

Vores ønske er at gøre journaliststuderende, nyuddannede, nuværende journalister og redaktionelle ledere klogere på, hvorfor det er vigtigt at kunne tale om stemmen, så vi kan nå til et sted, hvor stemmen bliver betragtet som et arbejdsredskab, der kræver både sårbar, konstruktiv og professionel behandling.

Ud fra ovenstående problemfelt er vi kommet frem til følgende problemformulering:

Problemformulering

Hvad betyder stemmen for den mundtlige journalistisk?

Læse- og lyttevejledning

Det første, du bør vide, er, at vi har skabt to versioner af vores speciale; én du kan læse, og én du kan lytte til. Vi undersøger stemmen som journalistisk arbejdsredskab, og derfor mener vi, at det er fuldstændig oplagt at fremhæve den forskel, der er på at lytte til noget og at læse noget. Vi er begge uddannede fra radiokanalen P4 i hver vores region og ved, hvor mange stemninger, fornemmelser og følelser du kan give videre til modtageren gennem lyd. Vi har arbejdet med og prioriteret et optimalt lyddesign, som fungerer godt for lytteren, men som ikke kan oversættes 1:1 skriftligt. Derfor vil der være forskel på, hvordan du oplever vores speciale alt efter, om du vælger at læse eller at lytte til det. De vigtige pointer vil naturligvis stadig være de samme, men selve oplevelsen af specialet vil formentlig (og forhåbentlig) være forskellig. Vores vejleder har pointeret flere gange, at hun bemærker, at vores måde at skrive på lægger sig meget op ad talesprog. Det er en indlejret praksis i os, som fungerer underbevidst. Når vi skriver, er det med henblik på, at vi kan forestille os, hvordan det vil lyde, når det bliver sagt. Derfor vil du måske opleve, at dele af teksten forstyrrer måden, du plejer at læse akademiske tekster på. Det er et bevidst valg, fordi vi mener, at det fremhæver, hvor stor forskel der er på skrift- og lydprog.

I lytteversionen vil vi i højere grad tage vores personlige historier på os. Det betyder, at i stedet for at redegøre for, om det enten er Malenes historie eller Mettes historie, så vil vi i stedet bruge jeg, du, din eller min. Vi vil hver især læse vores egne historier op, for at opnå størst mulig autencitet.

Vi vil gerne invitere dig med ind i et lydunivers, hvor vi fortæller vores speciale på præcis den måde, vi mener og ønsker, at du skal opleve det på. Vores ønske og forhåbning er, at du vil opfatte specialet som et samspil med og mellem os, hvor lydbilledet skal bidrage til den refleksion, vi håber, du får omkring stemmen. I den forbindelse har vi taget læse- og lyttevejledningen ud af lydversionen, fordi vejledningen ikke bidrager til lydformatet, og den kun skaber kontekst når/hvis, du vælger at læse den skriftlige version. Du er naturligvis velkommen til både at læse og lytte til specialet, men vores største anbefaling er, at du lytter først (og læser efter, hvis du ønsker det). Du kan lytte til lydversionen her:

<http://bitly.ws/y7NN>

Vores speciale er grundlæggende et møde mellem vores egne erfaringer og en akademisk undersøgelse af, hvad stemmen kan, hvordan vi opfatter den, og hvorfor den er vigtig i en journalistisk sammenhæng. Vi tager udgangspunkt i vores egne personlige oplevelser fra journalistikstudiet, journalistpraktik og vores privatliv. Først ønskede vi udelukkende at betragte stemmen i en journalistisk sammenhæng, men i arbejdet med vores speciale har vi fundet ud af, at der mange parametre omkring stemmen, som ikke har afsæt i journalistikken, men som alligevel gør sig gældende og påvirker den måde, vi som journalister tager vores stemmer med på arbejde.

Stemmen er nemlig ikke bare et arbejdsredskab, vi lægger på skrivebordet, når vi går hjem, men noget der konstant er en del af os. Vi tager dig i hånden gennem de vigtigste teoretiske, biologiske og empiriske aspekter, som danner rammerne for, hvilken rolle stemmen spiller i den mundtlige journalistik.

I specialet vil du møde tre informanter, som vi allerede nu vil præsentere:

Klaus Møller, sang- og stemmecoach hos Voice Studio:

Klaus Møller er uddannet sang- og taleunderviser. Gennem tiden har han stemmetrænet adskillige højprofilerede journalister, TV-værter og politikere, og derfor har han oplevet mange eksempler på stemmebrug i den journalistiske praksis. Han arbejder som sang- og stemmecoach i sin virksomhed, der går under navnet Voice Studio (Voice Studio, 2022). Han fandt vejen ind til denne verden, fordi han som barn ikke kunne udtale “g” og “k”. Det betød, at han i en tidlig alder blev konfronteret med sin stemme og selv har modtaget stemmetræning (Bilag 1: l. 130-149).

Thea Sejr, retoriker og stemmecoach hos Retorisk Tale:

Thea Sejr er uddannet retoriker og stemmetræner fra Københavns Universitet og har arbejdet med stemmen i flere forskellige sammenhænge. Hun har blandt andet undervist sportsjournalister, ledere, læger, politikere og mange flere i anvendt retorik. Nu fungerer hun både som ekstern lektor på Copenhagen Business School og som selvstændig i sit eget firma Retorisk Tale (Retorisk Tale, 2021). Derudover har hun stemmetrænet Malene i løbet af hendes praktiktid i DR.

Martin Kristiansen, operasanger og sprogredaktør hos DR:

Martin Kristiansen er uddannet operasanger og har derfor indgående kendskab til stemmen gennem sang. Nu arbejder han som sprogredaktør hos DR, hvor han har det overordnede ansvar for sprog- og stemmeudvikling samt sproglige klager i mediehuset (Steinbeck, 2013). Derudover har han stemmetrænet både Malene og Mette i løbet af deres praktiktid i DR. Vores informanter er valgt på baggrund af deres professionelle kendskab til stemmen, men også til selve branchen. Det er selvfølgelig også nødvendigt at understrege, at vores informanter er praktikere, og derfor først og fremmest forholder sig til stemmen ud fra, hvordan den bruges i praksis. Undervejs i specialet har vi inddraget citater og dele af samtaler, som vi sprogligt har rettet til i den skriftlige version; f.eks. øh'er eller lange pauser, så de ikke forekommer meningsforstyrrende.

Fælles for alle tre informanter er, at de indgående har arbejdet med rigtig mange journalister og deres stemmer. Informanterne hjælper os med at skabe en professionel forståelse af stemmen som arbejdsredskab, men bidrager også til en refleksion over vores egen oplevelse af, hvad stemmen skal kunne i en journalistisk sammenhæng.

Det er vigtigt for os, at vores egne oplevelser ikke blåstempler specialet, men i stedet skal fungere som eksempler, der kan skabe kontekst for samtalen omkring stemmen. Vores personlige oplevelser og erfaringer vil derfor være skrevet i blå i en anden skrifttype. Vi reflekterer over dem løbende og holder dem op mod teoretiske og empiriske perspektiver for at blive klogere på, hvad stemmen er for et arbejdsredskab i den journalistiske branche.

Derudover indsætter vi løbende vignetter, der fungerer som efterrefleksioner over de emner, vi dykker ned i løbende. Vignetterne vil være skrevet i grøn i en anden skrifttype.

For os har det været en helt ny og meget ambivalent oplevelse at inddrage os selv som empiri i et akademisk projekt. Metoden er nærmere bekendt som autoetnografi, som er et godt værktøj til at frembringe og konkretisere nogle af de praksisser, som ofte opstår mellem linjerne, og uden at vi bemærker det. Autoetnografi kan bruges til at tage fat i og undersøge den underlige mavefornemmelse af, at noget ikke er, som det skal være. Det er en metode, som har krævet ekstrem tilvænning undervejs. Ikke desto mindre mener vi, at det ikke kunne have været anderledes. Det vil vi uddybe i det følgende afsnit.

Når vi er vores egen
empiri

Autoetnografi er et værktøj
til at granske og kritisere
sociale, kulturelle og
politiske forhold gennem en
linse af personlige erfaringer
og oplevelser, som vi normalt
kun snakker med vores nærmeste
om.”

(Uddrag fra afsnittet)

Dette speciale er en indsigt i to (snart) nyuddannede journalisters frygt for at blive valgt fra på grund af noget, der kan føles lige dele biologisk betinget og som noget, vi ikke føler, vi fagligt er klædt på til på trods af, at vi afslutter en seksårig universitetsuddannelse lige om lidt.

Fælles erfaring om mødet med stemmen

Stemmetræning er ikke noget, der har eksisteret i den tid, vi har studeret på Roskilde Universitet. Derfor var den første tur i radiostudiet på Roskilde Universitet også som at træde ind i et radiofonisk Narnia - en eventyrverden vi ikke kendte, men gerne ville udforske og blive klogere på. Lad os bare afsløre: På daværende tidspunkt var vi ikke klar over, hvor bevidste vi ville blive om vores egne stemmer. Drømmene fik hurtigt liv, ambitionerne var store, og lykkefølelsen var ikke til at tage fejl af, da vi begge stod med en praktikkontrakt på henholdsvis DR P4 Sjælland og Fyn efter en hæsblæsende Panikdag i Århus. Da vi startede i praktik, oplevede vi, at vi selv, men også vores medpraktikanter, havde en følelse af, at vores stemmer skulle bestå eksamen før, vi kunne få lov til at stå foran mikrofonen. Vores stemmer skulle først støbes i en P4-form, og dét blev et afgørende kriterium for, hvornår vi var klar til at komme ud i æteren. Også selvom ingen rigtig italesatte, hvad P4-formen var. Vi skulle helst bare lyde som de andre.

*For os har kravet til stemmen været så centralt i vores udvikling som journalister, at vi har svært ved at forestille os, hvordan vi **ikke** skulle tage vores egne erfaringer med i dette speciale. Det er en kultur, vi er blevet undervist og socialiseret ind i. Det har derfor været fuldstændig uundgåeligt ikke at blive en del af den eksisterende praksis på redaktionerne. Vi imiterede måden historier blev diskuteret, måden en fire timers regional radioflade blev skabt, måden vi og andre blev forholdt*

til egen stemme på. Det betød, at vi ukritisk accepterede præmisserne for den kultur, der herskede, fordi vi var nye og ikke vidste bedre. Feedback, som vi eksempelvis fik på vores stemme, betragtede vi som tilstrækkelig, selvom vi sjældent fik redskaberne til at løse udfordringerne, men derimod stod med en håndfuld årsager til, hvad der i hvert fald **ikke** fungerede. Men vi var jo ikke eksperterne. Det syntes vi derimod vores nye, erfarne kollegaer var. Vi var jo kommet for at lære. Vi ville være en del af den arbejdsplads, vi var havnet på, med alt hvad det indebar - også den utilstrækkelige feedback, når vores stemmer skulle vurderes.

Når vi i løbet af vores praktiktid har talt med vores medpraktikanter, har vi haft et indtryk af, at de (ligesom os) havde mærket, at der blev stillet krav til deres stemme. Vi har dog ikke haft et indtryk af, at de har forholdt sig kritisk til den eksisterende praksis. Det havde vi egentligt heller ikke, før vi uden at tænke over det stillede spørgsmålstegn ved det overfor hinanden. Inden vi startede i praktik, vidste vi godt, at vores stemmer betød noget, hvis vi ville arbejde med radio. Havde vi troet andet, havde det næsten grænset til ignorance og naivitet. Vi vidste bare ikke, **hvor** meget den betød. Erfaringen havde vi ikke ligefrem fået fra vores studie, så vi accepterede hurtigt den måde, vi lød på i det radiostudie, vi kunne låne gennem Roskilde Universitet. Succeskriteriet var, at vi bare nogenlunde skulle lyde som dem, vi allerede havde hørt i radioen. Derfor fokuserede vi ikke så meget på, hvad stemmen i det hele taget kunne, eller hvad den **skulle** kunne. Hele processen bag praktiksøgning havde gjort os dybt fokuserede på CV, en personlig hjemmeside og konkurrencen mod de andre praktiksøgende. I stedet for at fokusere på de kompetencer, der rent faktisk kunne gøre os

berettigede til de få praktikpladser, der var inden for radio, målte vi i stedet på, hvor meget vi var i stand til at producere og holdte det op mod, hvad de andre journaliststuderende havde publiceret af diverse artikler og indslag. Hele tiden kvantitet over kvalitet. Vores undervisere understregede tydeligt, hvor vigtigt det var at have de bedste idéer med på notesblokken, når vi om lidt skulle sidde med til redaktionsmøder på en ægte redaktion.

Som de CV-ryttere vi nu engang var "opdragede" til at være, valgte vi at lave en podcast for at have noget i vores portfolio, der kunne bevise, at vi var berettigede til de få praktikpladser, der var inden for radio.

Da vi kom i praktik blev vi pludselig tvunget til at forholde os til vores egne stemmer og de mangler, de måtte have. Det paradoksale var dog, at vores redaktører ikke var i stand til at italesætte de udfordringer. Idealet for den gode stemme var til konstant forhandling i vores hoveder. Ingen kunne konkretisere, hvordan den gode radiostemme lød, ud over at den skulle være god og behagelig. Derfor udviklede vi begge en form for hypersensitivitet over for stemmer, hvor vi altid lyttede efter, hvordan andres stemmer lød i eksempelvis radio eller podcasts.

Efter vores praktik begyndte vi for alvor at undre os over, hvorfor stemmen er så uforklarlig, og det blev startskuddet og udgangspunktet for dette speciale. Vi vurderede derfor, at det i langt højere grad ville være relevant at tage udgangspunkt i vores egne refleksioner frem for at forsøge at fremtvinge samme refleksion hos vores tidligere medpraktikanter. De har formentlig ikke forholdt sig til, hvilke kriterier der er for den gode

radiostemme, og om man fagligt kan forklare det stemmeideal. For spørgsmålet er, om der overhovedet eksisterer et stemmeideal i den journalistiske praksis eller lokalt hos redaktionerne, og hvorvidt redaktionerne internt er i stand til at italesætte det. For os er der ingen tvivl om, at vores redaktører havde en forventning til vores stemmer, mens det mangelfulde ordforråd i samtalerne omkring den, har været et indiskutabelt faktum. Sådan var det bare. For os har det skabt en undren. Burde det være sådan, og hvorfor er det sådan?

Vores personlige erfaringer har skabt en fælles undren. Det er bemærkelsesværdigt, at vi har arbejdet på hver vores P4-redaktion i hver vores ende af Danmark, men alligevel har vi haft nærmest identiske oplevelser af måden, stemmen blev behandlet på. Det har gjort det helt tydeligt for os, at der eksisterer en usynlig og tavs praksis for, hvordan vi taler om stemmen.

Derfor har vi valgt at arbejde autoetnografisk, fordi vi som akademiske undersøgere får muligheden for at inddrage vores egne erfaringer og forholde os reflektivt til dem for at blive klogere på et konkret fænomen, emne eller felt (Baarts i Brinkmann, 2020: 203-205). Personlige erfaringer er et udtryk for sociale, kulturelle og historiske kontekster, som vi indgår i. Vores sanser, følelser og erfaringer kan bidrage til at gøre os selv klogere på, hvilke usagte praksisser eller sociale konstruktioner der underbevidst eksisterer, fordi vi som etnografer allerede er affødte medlemmer af kulturen (Baarts i Brinkmann, 2020: 203-205; Karlsson, m.fl., 2021: 16; Larsen i Jacobsen & Jensen, 2018: 154). "Vi er alle del av kultur og kontekster, og våre små liv er del av og sier noget om de store historiene" (Karlsson, m.fl.; 2021: 22). Derudover har autoetnografien også respekt for den kreative udfoldelse, fordi metoden ikke sætter grænser for måden at udtrykke sig litterært på. Eksempler kan være digte, sange, historier, samtaler eller andre utraditionelle fortælleformer inden for akademien. Det handler blot om balancen mellem at fortælle og vise (Baarts i Brinkmann, 2020: 211).

Det er vigtigt at understrege, at autoetnografi ikke er et slaraffenland, hvor egne personlige erfaringer kan betragtes som den eneste sandhed, eller hvor rammerne for forskningen er ikke-eksisterende. Autoetnografi giver tværtimod mulighed for at tage udgangspunkt i en undren, og dermed dykke ned i konkrete forestillinger eller praksisser, som i en kultur bliver taget for givet. Autoetnografi er et værktøj til at granske og kritisere sociale, kulturelle og

politiske forhold gennem en linse af personlige erfaringer og oplevelser, som vi normalt kun snakker med vores nærmeste om (Karlsson, m.fl., 2021: 10+16; Larsen i Jacobsen & Jensen, 2018: 152).

Autoetnografi handler grundlæggende om, hvordan vi vælger at anskue viden. Typisk skelner forskere mellem at forstå viden som noget, der er, eller noget, der bliver skabt ved at interagere med verden og andre mennesker. Autoetnografien er en undtagelse for disse forståelser, fordi metoden har et klart fokus på subjektive erfaringer som et udgangspunkt for at udvikle viden og forståelse. Derfor er det nærliggende i en autoetnografisk kontekst at spørge: Kan noget, der allerede er, blive til? (Karlsson, m.fl., 2021: 21-22). En grundantagelse i autoetnografien er, at det er en nødvendighed at have oplevet visse sociale praksisser på egen krop, før de kan forstås (Larsen i Jacobsen & Jensen, 2018: 154). Vi betragter mennesker og dermed også os selv som ufærdige, fordi vi er i konstant forandring og udvikler os på baggrund af, hvad vi tidligere har oplevet og/eller oplever (Ibid.: 24). Derfor vil der være fænomener, som vi ikke kan sætte ord på, men som vi ved eksisterer. Vi kan også kalde det for usagt viden, der ligger mellem linjerne i kulturelle, sociale eller historiske kontekster. Det er netop de linjer, som vi har set skyggen af. Vi forstår dem ikke (endnu), men vi ønsker at gøre dem tydelige ved hjælp af os selv, men selvfølgelig også ved hjælp af andre, som kan gøre os klogere. Autoetnografien vil derfor også være stærkt afspejlet i vores interviews, fordi vi har valgt at inkludere os selv i samtalerne. Det åbner muligheden for at lære et menneske at kende på en anden måde end ved mere klassisk interviewteknik. Samtalen bliver mere flydende, når historierne ikke bliver fortalt i svar til interviewspørgsmål, men snarere bliver en snak mellem mennesker (Ellis, 2004: 59-60). Det åbner for, at vores informanter får mulighed for at dele egne erfaringer om modsatrettede eller lignende oplevelser fra vores egne.

Vi er ikke *bare* selvcentrerede

Autoetnografi kan hurtigt komme til at lyde som en egocentrisk metode, der har narcissisme og terapi som sit egentlige mål (Karlsson, m.fl., 2018: 11) (Baarts i Brinkmann, 2020: 206). Der er ingen tvivl om, at autoetnografi skal kæmpe for at få en retmæssig plads i den akademiske verden, fordi det er kontroversielt at inddrage sig selv og betragte det som en del af empirien. For os har det været angstprovokerende at bruge os selv i vores speciale, fordi vi vender alt, hvad vi har lært de sidste seks år på Roskilde Universitet på hovedet. Det er

særligt svært som journaliststuderende, fordi objektivitet er et grundvilkår for overhovedet at kunne betragte sig selv som en rigtig journalist (Tuchman, 1972: 665-666). Vi har også haft åbne og ærlige snakke om, hvorvidt vi har haft nok ro i maven til at arbejde autoetnografisk, fordi vi i starten af specialet kontinuerligt rakte ud til hinanden i frustration over, at vi følte, vi manglede noget. I de første par måneder, når hovedet ramte puden, gik tankemylderet i gang.

VIGNET

Har vi nok teori? Er vi journalistiske nok? Er det her overhovedet en metode? Hvorfor har jeg ikke været ved at kaste op over mængderne af teori endnu? Måske fordi vi har for lidt? **skriver til Mette på Messenger**: "Lad os lige spørge Martine [vejleder], om vi har nok teori!". Når der er noget, der trykker i mit liv, så begynder min hjerne altid (meget belejligt) at tænke over det kl. 23. Den første måned af skriveprocessen føltes alting forkert. Jeg havde jo hørt, at det skulle være vildt nederen at skrive speciale. Men det her føltes nærmest... sjovt? Jeg var sikker på, vi gjorde noget galt.

(Malene)

Det er særligt autoetnografiens kombination af den selvfølgelige inddragelse af sig selv og den skriftlige kreativitet, som, kritikere mener, tilslører forholdet mellem fiktion og videnskab. Nogle er endda villige til at kalde autoetnografi en litterær genre fremfor en videnskabelig tilgang, fordi den bliver opfattet som mere skriveværdig end læseværdig. Tankegangen funderer på, at når du inddrager dig selv og din egen kreative udfoldelse, må det da kun være dig selv og dine nærmeste, der gider at læse det skidt? (Baarts i Brinkmann, 2020: 206-207). Måske, måske ikke. Det handler om balancen. For os har læringen været at turde stole på, at vi sagtens kunne mestre en ny disciplin, så længe vi kendte spillereglerne. Derfor har vi virkelig brugt meget tid på at gå kritisk og reflektivt til vores egne erfaringer og oplevelser, så de ikke fremstår som et faktum eller en sandhed, men snarere som et led i en undersøgelse, der skal gøre dig og os klogere på noget eksisterende i den journalistiske praksis. Den autoetnografiske nerve betragter nemlig "selvet som socialt konstrueret" (Ibid.).

På den måde udelukker selvet ikke det sociale, hvorfor personlige fortællinger også involverer og afhænger af andre mennesker, og derfor kan vi lære om det generelle gennem det specifikke (Ibid.). Det vigtige for os er, at “[a]utoetnografien [ikke] må blive den “let at gå til-metode”, hvor man ikke behøver at foretage tidskrævende og besværlige studier af og med andre mennesker” (Jensen i Jacobsen & Jensen, 2018: 170).

De ovenstående afsnit har forhåbentlig skabt en kontekst for, hvorfor vi mener, det er relevant at inddrage vores egne erfaringer, og hvorfor det generelt er vigtigt at tale om stemmen lige netop nu. Derfor er vi nu klar til at kigge nærmere på, hvilke forhold, der er afgørende for den praksis, vi ser i dag.

I de følgende afsnit vil vi redegøre for, hvordan lyd er blevet en mere integreret del af vores hverdag. Derefter vil vi undersøge, hvordan vi reagerer på stemmer, og hvorfor der er bestemte stemmer, vi kan have decideret svært ved at høre på. Derudover dykker vi ned i de biologiske forhold, der kan have indflydelse på den måde, vi bruger stemmen på. Herefter forsøger vi at finde frem til, om der eksisterer et journalistisk stemmeideal. Vi redegør ligeledes for, hvorfor stemmen er tæt koblet sammen med vores identitet. Afslutningsvist diskuterer vi, hvilke krav der bør sættes til et begrebsapparat i den mundtlige journalistik.

Har vi skruet op for
lyden?

“Lyd uden menneskelig kontakt er en sekundær mundtlighed, som er befordret og medieret af den nye digitale tid, hvor radio, tv og internet gør sig gældende i produktionen af lyd”

(Ansa Lønstrup, 2004)

Som du sikkert allerede har gennemskuet, kommer vi til at beskæftige os rigtig meget med stemmen i dette speciale. Men der er en særlig grund til, at vi mener, det er vigtigt at tale om stemmen lige netop nu. Vi bruger nemlig lyd mere, end vi nogensinde har gjort før (Birkemose, 2022), så derfor handler dette afsnit først og fremmest om LYD.

Radiofonien er ikke længere de eneste, der bruger lyd. Mediebrugere har budt lyd velkommen som en fast integreret del af deres hverdag, og derfor er lydmediet i den grad blevet populært i den journalistiske praksis i dag (Dohrmann, 2021). Flere og flere klassiske medier (TV, radio og avis) smelter sammen, låner fra hinanden og bliver i sammensmeltningen mere komplekse. På den måde kommer der kontinuerligt nye udvidelser og forståelser af, hvad medier kan - den mekanisme har fået betegnelsen hybride medier (Tucker, Minichiello & Roxburgh, 2019: 16). Under corona blev lyd den populære dreng i klassen. Podcast og lydbøger fik for alvor greb om danskerne under coronaens udbrud i 2020. Hverdagen foregik i hjemmet, vi hungrede efter ting at tage os til, og her blev lytning en oplagt aktivitet (Spotify, 2020). Selvom podcast-forbruget ikke spreder sig som en steppebrand, så ser vi alligevel en sikker stigning hvert år (Birkemose, 2022). Det tegner et tydeligt billede af, at lyd generelt er blevet integreret i mange af de journalistiske tilbud.

Når nye hybrider opstår i mediebranchen er drivkraften bag udviklingen i høj grad den teknologiske udvikling. Teknologi er med til at udfordre den digitale måde at tilgå medier på, og mest af alt er det mennesker, der kræver mere og mere af den digitale verden. Mennesker og teknologi er på mange måder ikke længere separate, fordi teknologi i form af computere, smartphones, tablets, højteknologiske fjernsyn og meget mere bliver betragtet som del af den menneskelige eksistens og ikke bare noget, der eksisterer derude et sted. Derfor er medier tvunget til at efterleve, hvad lytteren, læseren og seeren finder populært eller attraktivt (Tucker, Minichiello & Roxburgh, 2019: 12; Edgerly & Vraga, 2020: 411-418).

Vi oplevede under corona, at det var fuldstændig umuligt at overse reklamer for diverse podcast- og lydbogsapps. Vores Instagram-feed var tæppebombet med reklamer for Podimo, Mofibo og BookBeat. Vi var derfor heller ikke i tvivl om, at "lydbølgen" var kommet for at blive.

Forståeligt nok passer både podcast og lydbøger også ret godt ind i samfundets tempo. Vi lever i et præstationssamfund, hvor vi skal nå det hele på den halve tid, og derfor leder vi konstant efter den mest effektive måde at udføre både arbejde, uddannelse og privatliv på. Her bliver podcast og lydbøger en nem og hurtig måde at fordybe sig på i et særligt emne på (Spotify, 2020). Med lyd kan vi hurtigt få dagens vigtigste nyheder, lytte til endnu et kapitel

af vores yndlingsbog eller få et godt grin, mens vi stadig kan støvsuge, vaske op eller lave andre kedelige, huslige pligter.

Bare ved at tage et kig på DR og deres indhold i app'en DR Lyd er det tydeligt at se, at de eksperimenterer med lydgenren, hvor de både følger og udfordrer nye tendenser i lydets verden (DR Lyd, u.å.). Flere skriftlige medier er også begyndt at inddrage lyd som et salgsargument for at lokke flere brugere ind på deres platform. Nogle medier tager endda en lidt højere pris for deres abonnement, hvis de tilbyder oplæsning (Birkemose, 2022). Det har de eksempelvis valgt at gøre hos Zetland, hvor de i høj grad integrerer lyd. Udover forskellige typer af podcasts, kan du efterhånden få samtlige artikler læst op. Zetland har gjort oplæste artikler til en så høj prioritet i deres indhold, at de inddrager deres lyttere som medskabere af mediet. Ved hjælp af en lytter-session brugte de deres lyttere til at "finde deres lyd", så ingen længere var i tvivl om, at de lyttede til en Zetland-produktion (Lundsgaard, 2021).

Udover Zetland har vi set samme tendenser i forhold til oplæste artikler hos Berlingske (Høi, 2022), Weekendavisen (Hustad, 2022) og lokale kræfter som Gribskov Kommune, der kaster sig ud i tilværelsen som lydavis (Nota, u.å.). Sidstnævnte er dog mest for at hjælpe læsehæmmede med at komme igennem dagens vigtigste nyheder fra deres lokalområde, men essentielt er det, at den overhovedet eksisterer.

Hybride medier ryster altså på mange måder i medielandskabet og udviser de gængse genregrænser. Den vigtige pointe her er, at medier ikke længere er i stand til selv at have magten over, hvad indholdet skal indebære eller kunne. Nu er medierne nødsaget til at følge med i, hvilke teknologiske features eller mediesammensætninger der bliver efterspurgt af brugerne. Det er ikke ensbetydende med, at det er nemmere at navigere i medielandskabet - tværtimod. Hybride medier er også med til at udfordre måden, vi opfatter klassiske medier og forskellige genrer på. Medier er ikke bare genrer, der smelter sammen og bliver til noget nyt og brugbart. De er også kulturelle traditioner, som smelter sammen. Derfor er medier også medskabende i kulturelle forandringer, men det kræver, at publikummet er på vej ind på samme nye kulturelle scene (Tucker, Minichiello & Roxburgh, 2019: 12+16-17; Edgerly & Vraga, 2020: 417-420).

Det er ikke noget nyt, at vi har tilbud som podcasts, oplæste artikler og radio. Vi ser bare mere og mere af det hele (Birkemose, 2022). Derfor mener vi, at der i dag sættes langt større krav til stemmen som journalistisk redskab end nogensinde før. I takt med, at vores lydforbrug stiger, bliver stemmen integreret som en større og større del af den journalistiske

praksis. Mediebilledet i dag giver os i den grad anledning til at se på stemmen som et journalistisk værktøj og giver os unægteligt grund til at undersøge, hvordan vi forstår os på stemmen i journalistik i dag. Det kræver først og fremmest, at vi forstår, hvordan vi som mennesker reagerer på og afkoder stemmer. Det vil vi undersøge i næste afsnit.

Hvordan reagerer
vores hjerner på
stemmer?

“Intuitivt reagerar vi olika på en mjuk, rofylld och klangfylld röst än på en vass, spänd och gäll. Och det finns en fysiologisk grund till det”

(Hanne Smith Pedersen, 2009)

Jeg elsker true crime. Jeg har også altid været en sucker for alt, hvad der hedder gyser og thriller. Jeg havde store forhåbninger første gang, jeg skulle høre podcasten "Mørkeland". Mange af mine venner havde snakket varmt om den og fortalt med stor entusiasme, hvor uhyggelige historierne var, og så var de endda sande!

*Forventningsfuldt får jeg taget mig sammen til at proppe høretelefonerne i ørene og tænkte, nu tager jeg del i universet. Desværre blev det en ret dårlig blind date for mit vedkommende. I dating-sprog var der ét stort "red flag". Én af værternes stemme distraherede mig fra nogle af verdens største gysere, fordi hun lød som et menneske, der havde nok i sig selv. Anderledes kan jeg ikke forklare det. Hun talte langsomt og svarede i aalt for laaange stavelser. Mest af alt følte jeg, at det lød som om, at hun prøvede at forføre mig gennem sin historiefortælling. Jeg holdt en pause fra Mørkeland og delte min oplevelse med mine venner som elskede podcasten. Jeg kunne dog ikke modstå deres forventningsfulde blikke, og de overbeviste mig om, at jeg skulle give det endnu en chance. Så jeg blev overtalt til en date nummer to og blev henvist til et afsnit, der **virkelig** var godt. Mørkeland og jeg nåede desværre aldrig til second base. Jeg gav det et forsøg, men min trommehinde kunne ikke leve i relationen.*

(Mette)

Hvorfor kan nogle stemmer lyde så irriterende, at vi slet ikke kan koncentrere os om indholdet? Hvad er det, der afgør, hvilke stemmer der får os til at krølle tæerne sammen og slukke for radioen, mens andre stemmer får os til at blive siddende i bilen for at lytte færdig, selvom vi for længst er kørt ind i indkørslen derhjemme?

En del af svaret er *spejlneuroner*. Stemmen har nemlig en subtil indvirkning på os, som vi meget sjældent er bevidste om (Pedersen, 2017: 66).

I 1992 viste en undersøgelse foretaget på aber, at der i den forreste del af hjernens frontallap eksisterede nogle særlige hjerneceller, som gjorde det muligt for aberne hurtigt at genkende og efterligne hinandens bevægelser (Wallentin, 2014). Hjernecellerne blev betegnet som spejlneuroner, fordi de blev aktiveret, når aberne spejlede sig selv med andre.

Forskeren bag undersøgelsen, Giacomo Rizzolatti, fandt hurtigt ud af, at neuronernes placering i abernes hjerner svarede til det, der hedder Brocas-området hos mennesker. Brocas-området er hos mennesket den del af hjernen, som bliver aktiveret, når vi taler, fordi områdets funktion er knyttet til vores sproglige formuleringsevne (Wallentin, 2014). Det er altså spejlneuroner i Brocas-området, der gør, at vi konstant spejler os i hinandens måde at tale på og udvikler vores sproglige apparat ud fra, hvordan vi hører andre tale.

VIGNET

Jeg har en nordjysk veninde, som jeg har brugt rigtig mange timer med. Så mange timer, at jeg af og til har kopieret nogle af hendes måder at udtale ord på. Drengene blev til dringe, bette blev det eneste ord for lille eller småt, og når noget ikke gik som det skulle, var det bare noget gratværk. Vi smeltede på mange måder sammen i de mange herlige timer, vi brugte med hinanden. Det blev en form for varemærke, at vi lød som to nordjyske piger, selvom jeg kommer fra Sønderjylland.

(Mette)

Vores hjerne er altså i stand til både at kopiere og forstå stemmen, som er med til at udvikle vores sprog, men også måden vi taler til hinanden på.

I 2004 forudsagde den indisk-amerikanske forsker Vilayanur Subramanian Ramachandran, at spejlneuroner ville få samme betydning for psykologien, som DNA fik for biologien. Han mente, at de ville skabe en forståelsesramme, som ville bidrage til at kunne forklare en stor mængde mentale egenskaber, som hidtil havde været gådefulde eller umulige at undersøge (Pedersen, 2009). Når vi spejler os i hinanden, kan vi nemlig afkode, hvilke intentioner afsender har og ofte forudse, hvad der kommer til at ske (Pedersen, 2017: 66). Men hvad er det så, der sker, når vi pludselig irriterer os over en bestemt stemme, men ikke

er i stand til at forklare, hvorfor den irriterer os? Det er vigtigt for os i journalistikken at forstå, fordi lyd og stemmer udgør en stor del af den journalistiske praksis i form af radio, TV, podcasts, oplæsning af nyheder eller artikler. Journalistik og lyd er tæt forbundet med hinanden, og hvis vi ikke ved, hvorfor vores lyttere eller publikum reagerer negativt, så gør det os ude af stand til at finde løsninger eller oparbejde et sprog omkring, hvordan vi opfatter og forstår bestemte typer stemmer.

Samtale med stemmecoach Klaus Møller d. 21.09.22:

Malene: Du siger, at det ikke er så simpelt det der med, at man ikke bare kan sige, der er en stemme, man ikke kan lide at høre på, men at der faktisk sker noget fysisk indeni os?

Klaus: Vi spejler det, der sker. Vores krop, vores vejrtrækning og vores taleorganer. Altså strube, men også sådan noget som kæbspændinger, læber og tunge vil vi indstille på den måde, som vi hører. Vi kropspejler det, vi lytter til.

[...]

Det er også derfor nogle af os har en dialekt, fordi vi spejler folk omkring os - især folk vi godt kan lide. (...) Men så er der også det her med, hvis man hører et lille barn. Et lille barn har ikke lært at rømme sig, så hvis vi hører et barn, der er forkølet, så vil alle i rummet føle en trang til at rømme sig, når de hører det der barn prøve at tale gennem en klat snot. I kender også godt det med, når nogen gaber, så får man også lyst til at gabe. Så siger vi, at det smitter. (Bilag 1, l. 7-26)

På samme måde som et gab smitter, kan man også argumentere for, at stemmen smitter. På den måde bliver stemmen en fysisk påvirkning, fordi vi ikke kun spejler måden en person snakker på, men vi analyserer også, hvordan vedkommende fremstår og fortæller med sin stemme. Derfor giver det også mening, at Mette f.eks. vrænger næse af værten i Mørkeland. Det er ikke ensbetydende med, at alle ville gøre det, men Mette har formentlig tillært sig, at måden værten bruger sin stemme på, betyder noget negativt. Spejlingen genkender Mette fra lignende situationer, som har skabt en følelse af irritation, som nu bliver videreført i spejlingen af værtens stemme.

Ovenstående reaktion er heller ikke fremmed i andre sammenhænge. Dan Schlosser, der er skuespiller og som blandt andet indlæser lydbøger for Mofibo er eksempelvis meget opmærksom på hans sindsstemning, og hvordan den smitter lytteren:

“Hvis jeg er usikker, bliver du usikker, og hvis jeg er tvivl, bliver du i tvivl. Derfor er opgaven jo at være klar og forberedt fysisk og mentalt. [...] Hvis man for eksempel klipper alle vejtrækninger ud af en længere oplæsning, bliver det forfærdeligt at høre på, fordi man som lytter føler sig kvalt” (Schlosser i Pedersen, 2017: 67).

Teorien om spejlneuroner kan altså bruges til at forstå, hvordan vi opfatter stemmer, og hvilke slags stemmer vi kategoriserer som “gode” og “dårlige” (Pedersen, 2009). Spejlneuroner skaber en fysisk spejling af, hvordan afsenderen af det sagte har det i det øjeblik, vedkommende udfører sin talehandling. Som Schlosser også påpeger, vil det være unaturligt at høre en tale uden at trække vejret. Modsat ville det også irritere lytteren, hvis man kunne høre vejtrækningen for meget. Lytteren vil altså spejle sig i en afspændt stemme med et roligt tempo og gode pauser, hvilket vil skabe lydhørhed og gøre, at lytteren også kan slappe af (Pedersen, 2017: 66). Vi har særligt arbejdet med anspændthed i stemmen i vores journalistpraktik. Hvis man ikke skulle jabbe igennem en nyhedsudsendelse eller lyde som en, der netop havde løbet et halvmaraton, så skulle vejtrækningen være afstemt, så ikke stemmen risikerede at lyde klemt. En anspændt stemme, der lyder klemt eller forpustet vil selvsagt have modsat effekt end en afspændt stemme og dermed skabe ubehag hos lytteren.

Lad os lige vende tilbage til den situation, vi præsenterede i starten af specialet, hvor vi irriterede os voldsomt over den kvindelige vært på Radioavisen. Vi delte vores oplevelse med stemmecoach Klaus Møller for at få hjælp til at italesætte den irritation, vi oplevede i bilen.

Samtale med stemmecoach Klaus Møller d. 21.09.22:

Malene: Hvis man tager udgangspunkt i det, vi oplevede med Radioavisen, hvor vi syntes, at værten havde en sindssygt irriterende stemme, men vi ikke rigtig kunne placere, hvorfor den var irriterende. Hvad er det så, der sker fysisk i os, siden vi kan synes, at den her stemme er så irriterende?

Klaus: Så kommer I til at spænde nogle steder. Hvor jeg tænker, I kommer til at spænde omkring jeres strube. Sådan så hvis jeg skulle tale på den måde, som hun gør, så ville jeg kunne mærke, at der var en spænding et eller andet sted, ikk? Det er det, vi oplever som irriterende, fordi vi i os selv kan mærke, at det der, det gør et eller andet (Bilag 1: l. 30-38).

Det er altså spejlneuroner, der er grunden til, at vi fuldstændig underbevidst bliver påvirket af den måde, afsender bruger sin stemme på. Selvom vi ofte godt ved, hvornår vi føler os irriteret af en stemme, så er det oftest svært for os at placere nøjagtigt, hvorfor vi lader os påvirke.

Hvis vi tager et kig på vores stemmeapparat, består det af tre systemer, der skal kunne arbejde sammen: vejtrækning, stemmelæber og mundhulen (Pedersen, 2009).

Muskelspændinger påvirkes af følelser, og derfor bliver stemmen påvirket af, hvilken situation vi er i stemningsmæssigt. Når vi er i et godt og afslappet humør, ligger vores vejtrækning ofte i nedre del af brystet. Så snart vi er stressede og nervøse, så bliver vores vejtrækning kort og hurtig, fordi vi ikke trækker vejret helt ned i maven, og det skaber problemer. Publikum kan lynhurtigt afkode, om oplæseren er nervøs og presset, eller om vedkommende er fyldt med selvtillid (Pedersen, 2009). Mange har formentlig oplevet, at de øger tempoet, når de taler, hvis de føler sig nervøse eller usikre. Det gør vi, fordi vi gerne vil have den ubehagelig situation overstået hurtigst muligt.

Retoriker Hanne Smith Pedersen argumenterer for, at dårlige vaner og dårlig stemmeteknik er årsag til mange problemer i den mundtlige formidling (Ibid). Eksempelvis når vi skifter kanal, fordi værten taler for hurtigt eller usikkert, eller når vi ikke er lydhøre overfor radioværtens budskab, fordi vi synes, at stemmen er for lys og skinger. Netop denne pointe bekræfter os i, at der er god grund til, at vi kigger nærmere på stemmen i vores speciale.

I vores tid som radiojournalister har vi med jævne mellemrum oplevet, at værter og nyhedsoplæsere modtog vrede mails over deres måde at tale på, skæve formuleringer, eller bare hvis lytteren generelt ikke brød sig om værtens stemmeføring. De vrede mails kunne eksempelvis komme fra lyttere, der blev irriteret over læspen, at ordsprog blev brugt forkert, at programmerne ikke lyder som i gamle dage, og vi kunne blive ved. Det var heller ingen undtagelse, da Mette lavede et radioindslag på en vandrerute i Svanninge Bakker.

Jeg skulle lave en live på en klassisk corona-historie på DR P4 Fyn. Flere danskere var begyndt at vandre, og derfor investerede Visit Fyn og Naturstyrelsen i forbedringer af vandrestier i større naturområder. Jeg fik fat i en vandreleder nær Svanninge Bakker i Faaborg. "Skal vi sige kl 9:25, så kan vi være igennem ca 9:40?" spurgte jeg. I den anden ende af telefonen blev aftalen godkendt. Jeg pakkede min mikrofon og dragede mod Svanninge Bakker i den gamle sendevogn, som altid hoster, når den starter.

Da jeg ankom for enden af vandrestien, gik der lidt tid, inden vandrelederen ankom med sit hold. "Hej, jeg er herhenne!" råbte jeg, da jeg så dem trave stien tynd 100 meter derfra. Jeg fik glade vink tilbage, og de skyndte sig mod bordebænke-sættene for enden af stien - for nu var der pause. Jeg satte mig ned ved siden af vandrelederen, og vi snakkede lidt om den tur, de var ude på, og om hun også kunne mærke den ekstra tilslutning, der var kommet efter corona. Da samtalen ebbede ud, og vi stadig havde 10 minutter, inden vi skulle igennem i æteren, hev jeg et af mine go-to spørgsmål op af lommen, når stilheden blev for tung at være i. "Hører du så meget P4?," spurgte jeg. Vandrelederen var lige målgruppen, tænkte jeg. Ældre og pensionist. De har det med at holde fast i P4, selvom de for længst er blevet afskrevet som en del af målgruppen af DR Medier.

"Nej, det gør jeg faktisk ikke. En af jeres værter lyder som en gris, der er blevet trukket i halen," svarede hun. Jeg for lidt vild i mine egne ord, men fik fumlet mig frem til et opfølgende spørgsmål: "Øhhh... nå, hvordan kan det være?"

“Jamen jeg kan ikke holde ud at høre på hende, det skærer ind i ørene,” svarede vandrelederen. Mit chok over hendes svar gjorde det umuligt at forsvare min kollega, men jeg blev heldigvis reddet af en lydprøve hjem til studiet.

(Mette)

Det interessante ved fortællingen er, at værten, som vandrelederen omtalte, var en af de mest erfarne værter på DR P4 Fyn og har fungeret som den regionale stemme i radioen gennem mange år. Og som ovenikøbet var dén, der primært gav sparring i forhold til Mettes stemme i løbet af hendes praktikforløb. Det er et rigtig godt eksempel på, at vi ikke kun spejler os i stemninger, men også i konkrete stemmer. Her blev kritikken ikke uddybet yderligere, men Klaus Møller mener, at en del af forklaringen er, at vi generelt har sværere ved at lytte til lyse stemmer i forhold til mørke, fordi vi associerer de høje og lyse stemmer med en sur mor:

“Jeg tror faktisk, at det er, fordi mange af os forbinder kvindestemmen lidt med vores mor. Hvis kvinder bliver en lille smule skingre, så hører vi vores mor skælde ud. Vi har altså nogle rollemodeller inden for stemmen også, som afgør, hvad vi associerer forskellige tonefald med” (Bilag 1, l. 381-384).

Hvis Klaus Møllers antagelse er rigtig, så har mange af os nogle negative associationer med en lys kvindestemme, som har indflydelse på, hvordan vi opfatter andre kvinders stemmer, når tonelejet bliver lidt højt. Det vil dog også betyde, at spejlneuronerne i sig selv ikke arbejder alene med at frembringe stemninger ud fra en stemme. I og med vi er i stand til at spejle stemmer og koble det på andre stemmer, sætter det også krav til vores erfaringer. Derfor er det spejlneuroner, der afkoder stemninger, hvorefter vi underbevidst sammenkobler det med vores indlejrede erfaringer. Derfor har spejlneuroner rigtig meget at sige - ikke blot i forhold til en given stemning, men også for hvordan vi sammenkobler en type af stemmer med noget, vi har oplevet i kroppen før.

Som Klaus Møller påpeger, så har vi nogle bestemte associationer med bestemte typer stemmer, men der er også biologiske forhold, der gør, at kvinder og mænd lyder forskelligt. Det vil vi komme nærmere ind på i følgende afsnit.

Er der forskel på
mænd og kvinders
stemmer?

“Vi skal væk fra at opfatte
kvindestemmer som enten noget
skingert eller forførende”

(Klaus Møller, 2022)

Vi havde egentlig håbet på, at vi ikke skulle inddrage køn. Lidt naivt måske, men vi havde et ønske om, at vi kunne betragte stemmen som et instrument. Noget, vi kunne betragte, forstå og lytte objektivt til. Men vi blev klogere. Efter vi havde talt med vores informanter og læst relevant litteratur, fandt vi ud af, at køn var et uundgåeligt emne. Køn er underliggende i flere sammenhænge, når der bliver talt om stemmen. Vi har dog valgt at forholde og afgrænse os til de udsagn, vi har fået fra vores informanter og lade dem blive omdrejningspunktet for afsnittet. Vi har inddelt afsnittet i tre kategorier: biologi, associationer og seksualitet.

Selvom vi med garanti har været vidner til en kønsliggørelse af stemmen, så er det ikke noget, vi har været opmærksomme på, og dermed er det heller ikke noget, vi har problematiseret førhen. Derfor kan vi ikke inddrage vores egne erfaringer omkring emnet på samme måde, som vi gør i andre afsnit i specialet. Vi har i stedet valgt udelukkende at reflektere over de udtalelser, vi har fået fra vores informanter.

Vi nævnte over for Klaus Møller, at vi ønskede at være kønsneutrale i vores speciale. Samtalen fandt sted, før vi tændte optageren, men den forløb således:

Samtale med stemmecoach Klaus Møller d. 21.09.22:

Mette: Vi kunne jo rigtig godt tænke os at holde det her speciale kønsneutralt. Altså at det blev så lidt kønnet som muligt.

Klaus: Held og lykke med det *griner*.

Os: *Griner* Nå. Hvorfor griner du af det?

Klaus: Fordi det ikke kan lade sig gøre. Der er bare biologisk forskel på mænd og kvinder.

Køn er for os et sprængfarligt område og har formentlig potentiale til at være et helt speciale for sig. Derfor har vi følt, at det har været et emne, som har været svært kun at berøre overfladisk, selvom det ikke er hovedfokus i specialet. Når vi tænker på køn, kommer vi hurtigt til at tænke, at nogen skal favoriseres eller fremhæves frem for andre. Vi ønsker ikke at tage stilling til, om kvinder er bedre til at speake end mænd eller omvendt. Det, vi skal komme frem til, er, om der er biologiske forskelle på mænd og kvinder, der er afgørende for,

hvordan deres stemmer bliver brugt og opfattet. Vi har valgt kun at skelne mellem mænd og kvinder, da vi ikke har noget indtryk af, at der (endnu) findes en nonbinær stemme.

VIGNET

Jeg har aldrig rigtig følt, at mit køn var et problem for min stemme eller en styrke for den sags skyld. Jeg har altid oplevet, at min stemme i princippet kunne det samme som mine mandlige og kvindelige kollegers, men at vi selvfølgelig har hver vores udfordringer. Men ved nærmere eftertanke, så havde min tidligere arbejdsplads flere mandlige nyhedsoplæsere og værter end kvindelige. Jeg ved ikke, om jeg bare har været ignorant eller ligeglad, men samtidig ved jeg ikke, om overvægten af testosteron bag mikrofonen har nogen betydning, eller om det bare var tilfældigt.

(Mette)

Hvad betyder biologi for stemmen?

Et studie fra 2019 af mænd og kvinders stemmer viser, at kvinder generelt taler i højere toner end mænd. En kvinde har en gennemsnitlig frekvens mellem 165-255 Hz. Hz skal forstås som stemmelæbernes antal svingninger i sekundet. Mænds frekvens ligger derimod mellem 85-155 Hz (Watson, 2019). Det betyder altså, at selv kvinder, der ligger i den dybe ende af gennemsnittet, har en højere (lysere) stemme end mænd i den høje ende af gennemsnittet. Den store forskel på henholdsvis kvinder og mænds frekvensniveau skyldes, at mænd i puberteten får et skud testosteron, som får deres stemmelæber til at blive længere og tykkere. Lange og tykke stemmelæber kan sammenlignes lidt med strengene på en cello - jo længere strenge, jo dybere lyd (Ibid).

Samtale med stemmecoach Klaus Møller d. 21.09.22:

Malene: Er der nogle punkter, hvor det er biologien, der spiller ind i forhold til stemmen? Fordi vores (kvinders) stemmer er jo på intet tidspunkt gået i overgang?

Klaus: Jo, det er den.

Malene: Nå?

Klaus: Pigestemmer går også rigtig meget i overgang. Man mærker det bare ikke særlig meget. Der sker også det med jeres stemmer, når I går i puberteten, at jeres stemmelæber udvikler sig. I lyder jo ikke som om, at I er 13 år, tænker jeg? Hvis jeg talte i telefon med jer, ville jeg jo aldrig nogensinde tænke "Er din mor hjemme?". Det ville jeg jo aldrig spørge efter.

Så pigestemmer går lige så meget i overgang som drenges. Men fordi drenge vokser mere, så bliver vores strube større. Så hvis man kigger på mænd, kan man næsten altid se deres adamsæble. Det kan man sjældent på piger. Derved får de muskler, der styrer vores stemme, altså vocalis-musklen, mere muskelmasse på. Og en længere og tykkere muskel giver en dybere klang, men den samme udvikling er sket i jeres stemme, og det er derfor, I ikke lyder som børn mere (Bilag 1, l. 91-106).

Vi har aldrig hørt om, at pigers stemmer går i overgang. Det har altid "bare" været drengenes, der gik overgang, fordi pigernes stemmer ikke på samme måde "knækkede". Biologien spiller altså en rolle, når vi skal forholde os til, hvorvidt der er forskel på mænd og kvinder. Kvinder udvikler sig forskelligt fra mænd, og det giver kvinder såvel som mænd forskellige udgangspunkter for, hvor deres stemmer ligger mest naturligt i forhold til frekvens og toneleje.

De biologiske forudsætninger bidrager til, hvad vi associerer med henholdsvis mænd og kvinders stemmer. Vi skal formentlig forstå kønslige associationer som et samspil mellem biologi og sociale konstruktioner, men ikke desto mindre har vi nogle helt tydelige associationer, når det kommer til stemmer og køn.

“Associationer: Lyden af den sure mor”

På samme måde som Klaus Møller bruger Thea Sejr også eksemplet med associationerne til den sure mor, der skælder ud:

Samtale med retoriker Thea Sejr d. 12.10.22:

Thea: ...[a]ltså hvis vi hører en, der skælder ud, så hører vi moren. Ligesom det eksempel jeg kom med før med Pia Kjærsgaard, at når jeg hører den stemme, så får jeg associationer til en mor, der skælder ud. Og fordi hun så er kvinden, er det moren.

Malene: Ja. Vi har også tidligere hørt det der med, at hvis man har en skinger eller hysterisk stemme, så kan man komme til at associere med den der mor, der står og siger ”nu siger jeg det sidste gang!”. Så vi har nogle negative associationer med det.

Malene til Mette: Der er det bare ret interessant, hvad Thea siger med, at der også den anden, der måske godt kan lide den der orden, og at man føler, man er medforælderen. Altså det behøver ikke at være en negativ ting, men vi har bare en negativ... Øhm... Altså vi har ikke så mange begreber at sætte på [red. stemmen] (Bilag 2, l. 32-43).

Da vi ringede til Thea Sejr og spurgte, om hun ville tale med os, fortalte hun, at hun skulle medvirke i Kulturen på P1 sammen med sin kollega Hanne Smith Pedersen og tale om stemmen i forbindelse med folketingsvalget (Lande & Christensen, 2022). Her fortæller Thea Sejr blandt andet om, hvordan politikere lyder, når de taler, og hvorfor nogle politikeres stemmer fungerer bedre end andres. Der kan nemlig både være fordele og ulemper ved stemmer - forstået på den måde, at dét som nogle opfatter negativt, opfatter andre potentielt som en styrke. Hun bruger Pia Kjærsgaard som eksempel, hvor hun pointerer, at nogle associerer stemmen med en sur mor, der skælder ud, mens andre associerer stemmen med orden. En der kender sin retning, som er stringent og som har styr på tingene. Folk, der

stemmer på Kjærsgaard, har måske en følelse af at blive medforælderen, der bidrager til orden, forklarer Thea Sejr (Ibid.).

VIGNET

Jeg har altid tænkt, at Pia Kjærsgaard bare lød sur. Det vidner jo om, hvor komplekst et instrument stemmen er, og hvor forskelligt vi hører den. Det giver jo virkelig god mening, at hendes stemme også kan associeres med orden, men jeg tror stadig kun, jeg hører en sur, gammel dame, når jeg hører Kjærsgaard slå sig løs i pressen.

(Malene)

Både Thea Sejr og Klaus Møller bruger uafhængigt af hinanden eksemplet med ‘den sure mor’. Klaus Møller mener dog, at kvinder generelt bare står forrest i køen, når det kommer til kritik af stemmen.

Samtale med stemmecoach Klaus Møller 21.09.22:

Malene: Du sagde tidligere, at kvinder bliver bedømt hårdere end mænd. Hvad mener du?

Klaus: Jeg tror faktisk, at det er, fordi mange af os som sagt forbinder kvindestemmen lidt med vores mor. Også nu med Mette Frederiksen, der lige er den alder, som vores mødre var, da vi var teenagere. Hvis hun kommer til at lyde en lille smule skinger, så hører vi den der mor, der står og skælder ud. Så vi har nogle “rollemodeller” inden for stemmen også.

Malene: Så vi forbinder det skingre med noget negativt?

Klaus: Ja, det tror jeg, vi gør.

Mette : Så man kan ikke opnå en vis kønsneutralitet i forhold til stemmer?

Klaus: Det er et stort spørgsmål. Men jeg tror, at vi i dag er der, hvor vi skal til at finde ud af, om der i virkeligheden er en tredje stemme. En kønsneutral stemme? Jeg oplever, der opstår et sted mellem kvinder og mænds stemmer, som er en lysere mandestemme og en dybere kvindestemme, som måske er en nonbinær stemme?

Mette: Jeg ville ønske, at man kunne forholde sig til stemmer, som man forholder sig til instrumenter.

Klaus: Så længe vi har en forskellig bygning, vil man aldrig nå derhen, hvor man ikke kan høre forskel på en kvinde og en mand.

Malene: Men det behøver ikke være negativt, at der er en forskel på de to?

Klaus: Nej, jeg tror, at det, vi skal væk fra, er, at vi ikke kan lide den lyse kvindestemme, fordi folk synes det bliver skingert. Eller måske luftigt, hvor det så bliver forførende. Forestil jer sådan en forførende kvindestemme læse Radioavisen op? Vi skal væk fra at opfatte kvindestemmer som enten noget skingert eller forførende (Bilag 1, l. 389-422).

Det er måske ikke så underligt, at vi forbinder nogle stemmer med noget bestemt. Måden, vi hører stemmer på, er, som vi også tidligere har berørt, subjektiv og påvirket af, hvordan vores hjerner reagerer ud fra de erfaringer, der er indlejret i os som individer. Selvom vi selv kun er født med én stemme, så har vi gennem livet betragtet og oplevet tusindvis af stemmer, som vi tager med os (Bilag 1, l. 381-384; Lønstrup, 2004: 34). Lektor ved Institut for Kommunikation og Kultur ved Aarhus Universitet, Ansa Lønstrup, påpeger også, at det er naturligt at have bestemte associationer med stemmer: “De mange stemmer, jeg er, indbefatter såvel min mors som min fars, min søsters og min (ikke syngende) brors, mine sanglæreres, mine idoler, mine veninders, osv.” (Lønstrup, 2004: 34). På den måde kan associationer være medbestemmende for, hvordan vi opfatter stemmer, og hvordan vi i hjernen kategoriserer og putter folk i en form for mentale kasser.

Jeg var så tæt på at blive sluppet fri. Fri i æteren. Jeg havde øvet og øvet, læst bunkevis af 2-minutters udsendelser. Den efterfølgende dag skulle jeg læse 11- og 12.30'eren i DR P4 Sjællands regionale nyheder. Nu skulle jeg lige øve min speak en sidste gang og havde en af de garvede med i studiet for at lytte med. Jeg vidste godt, at den sad der. Jeg havde jo øvet mig mange gange. Jeg fik færdiggjort prøveversionen, og min ældre, mandlige kollega lægger hånden på min skulder og siger: "Det er så godt, at du har sådan en mørk stemme". "En mørk stemme?" svarer jeg. "Ja, altså på en god måde, ikke? Kvinder kan hurtigt blive sådan lidt nogle skingre kællinger". Jeg kan godt høre, at han prøver at give mig et kompliment. I kroppen føles det bare ikke helt som ros. Men jeg påtaler det ikke. Faktisk tror jeg slet ikke, at jeg svarer. Da vi kommer ud på redaktionen, kan jeg alligevel ikke lade være at stikke lidt til ham. "Skal du ikke fortælle de andre, at du synes, jeg lyder som en mand," siger jeg med et smil. "Ej, sådan må du altså ikke opfatte det, Malene," svarer han lidt forfjamsket, men også med en tydelig frygt for, at han har trådt forkert. Vi var akkurat midt i den tid, hvor midaldrende mænd i DR var ræd for at gøre for meget væsen af sig. Jeg griner og siger: "Ja, K synes, at jeg har en dejlig mørk mandestemme". Vi siger ikke mere, men vores kolleger griner med.

Den situation er aldrig blevet nævnt eller omdiskuteret siden.

(Malene)

Der lå nogle helt klare stereotyper forud for den kommentar, som ikke blev uddybet yderligere, men vi mener, at eksemplet i sig selv tegner et virkelig tydeligt billede af, at vi stiltiende accepterer at tale om stemmen i meget grove vendinger såsom skingre kællinger.

Vores associationer gør, at vi forbinder bestemte typer stemmer med bestemte (køns-)roller, hvilket gør sig gældende i både arbejdslivet såvel som i privatlivet.

En af mine barndomsveninder, jeg kalder hende bare P, har altid haft en meget dyb stemme. Jeg har bare aldrig lagt mærke til det eller tænkt over det, før andre har påpeget det. For mig var hun jo bare P.

Jeg kan huske første gang, jeg hørte andre kalde hendes stemme for en mandestemme. Vi var omkring 14 år, da vi var hjemme hos vores fælles veninde L. Da P var gået hjem kom L's storebror ind på værelset. "Hvem var det, I var sammen med?" Vi svarede lidt forundrede "Det var P?". "Lad nu være at lyve? I havde en dreng på besøg?", sagde han og grinede. Vi fortalte ham, at det nu altså bare var P, og siden da blev hun kaldt for Manden både af L's og min storebror. Jeg husker, at jeg aldrig forstod det, og at jeg syntes, det var en underlig joke, for hun lød jo ikke som en mand?

Da vi var gamle nok til at tage i byen, blev jeg igen gjort opmærksom på, at hendes stemme måske skilte sig ud fra vores andres. Da vi skulle hjem ringede vi efter en taxa. Taxaen ankom ude foran diskoteket, og en fremmed dreng gik over for at sætte sig ind i den. P råbte af ham "Hvad fuck tror du, at du laver? Det er ikke din taxa". Drengen vendte sig om og svingede vores kammerat A en knytnæve lige i ansigtet. Han satte sig ind i taxaen og kørte væk. Vi andre stod måbende tilbage, mens A var i chok. "Han troede, det var dig, der sagde det", sagde jeg til A, mens det stadig ikke var gået op for mig, hvad der lige var sket. A kiggede på P: "Det er fandme også, fordi

du lyder som en fucking mand," råbte han og gik tilbage til diskoteket.

(Malene)

Vi har nogle klare og indlejrede måder at fortolke stemmer på, når vi kategoriserer stemmer i hjernen, hvilket gør, at vi hurtigt afkoder, hvem det er, der taler til os, og hvilket humør vedkommende er i. Derfor giver det også god mening, at stemmen tolkes forskelligt alt efter, hvem der hører den (Lønstrup, 2004: 23), ligesom eksemplet med Pia Kjærsgaard, men også i eksemplet ovenfor med Malenes veninde P. I eksemplet ovenfor har vedkommende troet, at det var A, der råbte efter ham. Typisk vil vi forbinde en mørk stemme med en mandestemme, fordi mænds stemmer generelt har en lavere frekvens, men også fordi stemmer som sagt er socialt konstruerede. Der ligger altså noget i, hvad vi socialt forbinder med en "rigtig" mandestemme og en "rigtig" kvindestemme.

Vi kommer til at fortsætte med at tale om kvindestemmen. For i vores samtaler med vores informanter, var det helt tydeligt, at vi i den grad har nogle socialt konstruerede associationer med kvindestemmen. Kvindestemmen kan i nogle tilfælde blive koblet med noget seksuelt, og vi vil også vove den påstand, at kvindestemmer oftere bliver karakteriseret som forførende end mænds. I det kommende afsnit skal vi se på, hvorfor det forholder sig sådan.

Seksualitet

I vores interview med Klaus Møller fortalte han os, at kvindestemmer kan være 'luftige' og 'forførende'. Biologisk skyldes det, at kvinder har større mellemrum mellem deres stemmelæber sammenlignet med mænd. Derfor kan der også passere mere luft gennem struben, end der kan hos mænd (Zimmerman & West, 1975). Som vi berørte tidligere, er der indiskutabelt en biologisk forskel på mænd og kvinders taleorganer, fordi de udvikler sig forskelligt under puberteten. Det er altså naturligt, evolutionært, biologisk og dermed også uundgåeligt at konstatere, at der vil være forskel på, hvordan kvinder og mænd er i stand til at bruge deres stemmer, fordi vores kroppe er bygget forskelligt. Det interessante er, om den forskellighed avler en forskelsbehandling.

Et studie fra 1975 (Zimmerman & West, 1975) viste, at kvinder bliver afbrudt oftere end mænd. Forklaringen kan være en kombination af, at kvinder generelt har en lavere

frekvens end mænd, og at de kan være sværere at høre, fordi deres stemmer bliver for luftige (Ibid).

I vores interview med Klaus Møller påpegede han, at en luftig kvindestemme hurtigt kan komme til at virke forførende, mens lignende ikke gør sig gældende hos mænd. En luftig mandestemme virker nærmest modsat; afslappende (Bilag 1, l. 419-425). Han brugte et eksempel med Marilyn Monroe, der med en vis lummerhed (eller i hvert fald nogle seksuelle konnotationer) sang "Happy Birthday, Mr. President" til J.F. Kennedy på hans 45-års fødselsdag i 1962 (Ott, 2020). Journalist Dorothy Kilgallen beskrev hendes optræden som:

"Making love to the president in the direct view of forty million Americans" (Ott, 2020)

Monroes luftige stemme trak på feminine og seksuelle associationer og udnyttede nogle af de egenskaber, som kvindestemmen biologisk har forudsætninger for at have. Så samtidig med, at kvindestemmen hurtigt kan blive luftig og blød og dermed svær at høre, kobles det op med en stereotyp, der forbinder det feminine med noget forførende. Derfor bliver den forførende og luftige stemme nemt forbundet med kvinder, i og med at mænds stemmer ikke har samme tendenser eller for den sags skyld biologiske forudsætninger (Krans, 2013). Koblingen mellem det luftige og det forførende ligger dog ikke i biologien, men i noget socialt konstrueret. Ligesom vi også kender fra femme fatale karakteren, der bruger sin seksuelle tiltrækningskraft til at opnå sine mål (Den Store Danske, u.å.). På samme måde oplever vi her, at associationerne med en luftig kvindestemme i de fleste tilfælde bliver koblet med noget erotisk og seksuelt.

VIGNET

Det sære ved at snakke om køn for mig er, at det ofte bliver tydeligere i mit hverdagsbillede, desto mere vi snakker om det. Eksempelvis har jeg altid haft en fornemmelse af, hvordan en sexet kvinde lød, men jeg har sjældent overvejet, hvordan en sexet mand lød. Jeg kan næsten se, hvordan en kvinde vil liste sin pegefinger hen over et vinglas, mens hun med hviskende stemme knurrer efter mandens opmærksomhed.

Et canadisk studie fra 2013 viste, at vi betragter stemmen som et sekundært, seksuelt karaktertræk. Forskerne undersøgte, hvad vi henholdsvis tiltrækkes og frastødes af i stemmen, og hvordan vi bruger den som en måleenhed for, hvad vi finder attraktivt (Krans, 2013). Studiet viste:

“[...]That] males find female voices that indicate a smaller body size—high-pitched, breathy voices with wide formant spacing—most attractive” (Krans, 2013).

Dette vidner om, at vi lægger meget mere i stemmen, end vi er bevidste om. Vi bruger den til at navigere i andres følelser, men vi bruger den også, når vi vurderer vores tiltrækning til andre. Stemmen udleder rigtig mange konnotationer, som vi underbevidst reagerer på og forholder os til.

Vi kan ikke udelukke, at vores biologi har en betydning for vores stemme. Ikke kun når vi skelner mellem mænd og kvinder, men også når vi skelner mellem “dig og mig”. Det er eksempelvis derfor, at vi, der skriver dette speciale, lyder forskelligt, fordi vi er bygget forskelligt. Det handler naturligvis også om, at vi har vænnet os til at bruge vores stemmer på en bestemt og underbevidst måde. Og så er der selvfølgelig de forskelle, som vi socialt har konstrueret - både hver for sig, men også sammen. Alt det, der ligger mellem linjerne. En luftig kvindestemme er eksempelvis ikke noget seksuelt, før vi gør den til det. Ligesom en lys og klemt kvindestemme ikke er en sur mor, før vi forbinder den med det. Vores associationer er fuldstændig afgørende for, hvordan vi tolker stemmer. Det, vi socialt konstruerer, er som oftest tavst. Det er noget, vi forhandler og accepterer uden nødvendigvis at italesætte det. Derfor mener vi, at det er nødvendigt, at vi begynder at forstå disse bevægelser, så vi kan blive i stand til at behandle stemmen professionelt og sætte ord på den i praksis. Det vil vi komme nærmere ind på i følgende afsnit.

Hvad skal
journalistens
stemme kunne?

"Stemmen er ikke bare et filter,
du putter ind over dit
Instagram-foto. Det bidrager til
motivet. Det er en del af
meningen. Det afslører
fuldstændig, hvordan vi skal
opfatte den her situation. Det
påvirker din relation til mig og
omvendt. Det afslører, hvad jeg
tænker."

(Thea Sejr, 2022)

Vi har ikke selv har været i stand til at formulere et stemmeideal ud fra vores egne erfaringer. Derfor vil vi undersøge, om der er et udgangspunkt, hvorfra man måler, om en journalist har en god eller en dårlig stemme. Vi kigger nu nærmere på, om og hvordan vi debatterer stemmen i medierne, og om der deri ligger pejlemærker eller måleenheder for den velfungerende speaker.

Som bekendt rækker vores erfaringer og forståelser om et eventuelt stemmeideal ikke særlig langt. Redaktionelt har vi oplevet stemmen som en slags usynlig ven, som alle var bekendt med, men som ingen præsenterede. Stemmen var en diffus størrelse, som var svær at tale om i faglige vendinger, men som alligevel fyldte enormt meget i vores arbejdsdag.

Desværre popper der heller ikke mange detaljer frem om et specifikt stemmeideal, selvom vi leger tetris med ordene journalistik, stemmeideal, debat, mand/kvinde, journalist, radio, klager og stemmetræning i søgefeltet på Google. Sammensætningen af søgeord har været mange, og vi har fundet frem til, at det er meget begrænset, hvad der eksisterer af debatterende tekster og artikler om stemmeideal, samt hvilken indflydelse det har for den mundtlige journalistik. Det er ikke, fordi der *ikke* bliver talt om stemmer. Det handler bare meget lidt om idealer og mere om gode råd til stemmen, stemmeideal i andre brancher såsom skuespil, retorik og sang, den dårlige tone på sociale medier, forskellen på kvinde- og mandesprog, stemmetræning, eller hvad kvinder gør, når de skal snakke med mænd for bedre at trænge igennem (Jørgensen, 2020; Sangild, 2020; Nørkjær-Bang, 2015; Fisker, 2019; Rasmussen, 2017; Andersen, u.å.; Korsgaard, 2010; Roar, 2019).

Det her var blandt andet nogle af resultaterne, vi fik fra Google:

stemmeideal

[All](#) [Images](#) [Videos](#) [Shopping](#) [Maps](#) [More](#)

[Tools](#)

About 290 results (0,35 seconds)

<https://tidsskrift.dk> › article › view · [Translate this page](#) ⋮

Den overbevisende stemme - talent, tilpasning eller træning?

by TK Fisker — En retorisk undersøgelse af **stemmeideal**er og stemmetræning. Tidsskrift for Medier, Erkendelse Og Formidling, 7(1), 45–65.

<https://komm.ku.dk> › ansatte › institu... · [Translate this page](#) ⋮

Institutionelle stemmeideal

Originalsprog, Dansk. Titel, Radioverdener : Auditiv kultur, historie og arkiver. Antal sider, 12. Forlag, Aarhus Universitetsforlag. Publikationsdato, 2015.

<https://pure.kb.dk> › publications › in... · [Translate this page](#) ⋮

Institutionelle stemmeideal

by A Lawaetz · 2015 — Institutionelle **stemmeideal**er i Danmarks Radio. Anna Lawaetz. Research output: Chapter in Book/Report/Conference proceeding › Book chapter › Research ...

<https://www.folkeskolen.dk> › stemme... · [Translate this page](#) ⋮

Stemmen - og hvor man kan få hjælp ved stemmeproblemer

stemmeideal debat

[All](#) [Images](#) [Videos](#) [News](#) [Maps](#) [More](#)

[Tools](#)

About 34 results (0,29 seconds)

<https://podcasts.apple.com> › podcast · [Translate this page](#) ⋮

P1 Debat: Vildledende stemmeseddel? - 5. apr 2022

Skal spørgsmålet på stemmesedlen om forsvarsforbeholdet laves om? Snyder regeringen og partierne bag afstemningen vælgerne, når de hverken bruger ordene EU ...
Missing: **stemmeideal**er | Must include: **stemmeideal**er

<https://www.folkeskolen.dk> › stemme... · [Translate this page](#) ⋮

Stemmen - og hvor man kan få hjælp ved stemmeproblemer

18 Mar 2014 — ... og ikke sjældent kan et **stemmeideal** (både i tale og sang), ... arbejdsskader arbejdsliv fysisk arbejdsmiljø **debat** Abonner på tags.

<https://tidsskrift.dk> › article › download [PDF](#) ⋮

Introduktion - Tidsskrift.dk

igangværende **debat** om den komparative retoriks metoder og påpeger, at en ... af **stemmeideal**er og stemmetræning" er emnet retorisk stemmeundervisning.

<https://www.kk.dk> › sites › default › files › agenda [PDF](#) ⋮

10 gode råd til dit debatarrangement

stemmeidealer journalistik

Images

News

Videos

Maps

More

Tools

About 47 results (0,59 seconds)

Did you mean: **stemme idealer** journalistik

<https://www.dmjx.dk> › uddannelser · [Translate this page](#) ⋮

Journalistik | Danmarks Medie- og Journalisthøjskole - DMJX

I en verden, der svømmer i information, har **journalistikken** og **journalisterne** en central rolle i at undersøge, sortere, kvalificere, kontrollere og vælge det ...

Missing: stemmeidealer | Must include: **stemmeidealer**

<https://kandidat.au.dk> › journalistik · [Translate this page](#) ⋮

Journalistik (cand.public) - Kandidat - Aarhus Universitet

Formid din viden til verden med kandidatuddannelsen i **Journalistik**. Her lærer du at skrive **journalistisk** med udgangspunkt i din bacheloruddannelse.

Missing: stemmeidealer | Must include: **stemmeidealer**

<https://tidsskrift.dk> › article › download [PDF](#) ⋮

Thore Keitum Fisker: - Tidsskrift.dk

En retorisk undersøgelse af **stemmeidealer** og stemmetræning ... skuespillere, tv-**journalister** og politikere. De formidler og overbeviser ved at.

Det tætteste, vi er kommet på et konkret bud på et stemmeideal i den journalistiske praksis, er i Anna Lawaetz' Ph.D. afhandling fra Københavns Universitet, hvor hun undersøger kanalspeakerne på P1 fra 1925-2012. Hun kommer blandt andet frem til, hvordan stemmen forandrer sig lydæssigt gennem tiden. Her har hun adspurgt tidligere og nuværende kanalspeakere om, hvordan de opfatter kriterierne for at lyde godt bag mikrofonen:

“(...)ideen om naturlighed, nærhed og autenticitet knytter sig som en kontinuerlig ide. Det er et overordnet ideal for radiostemmer, selvom den reelle udførelse er præget af historisk forskellige opfattelser af det autentiske. Fra støjreduktion over fejlfri redigeret lyd til det, jeg har kaldt en ny mediemenneskelighed, hvor spontan tale og fejl synes at være blandt idealerne i forhold til at afdække “det ægte” menneske bag teknologien. Det kan synes paradoksalt, at man fra den helt tidlige radiohistorie gennem reklamerne kan følge en italesættelse af lyden af stemmen som naturtro, på trods af at den var støjfyldt. Allerede tidligt var der således et behov for at menneskeliggøre teknologien” (Lawaetz, 2014: 212).

Idealet defineres altså i afhandlingen som et mål om at opleve mennesket bag mikrofonen. Få menneskeligheden frem i stemmen, så det hverken virker overlagt eller - for at bruge hendes egne ord - unaturligt (Lawaetz, 2014: 208-209). Men vi oplever (igen), at det bliver meget ukonkret og flydende. For hvordan lyder den naturlige, nære og autentiske stemme? Vi begge mener, at vi hver især besidder en naturlig og autentisk stemme, fordi den er en del af os. Det er sådan, vi lyder - og det i sig selv er vel naturligt og autentisk? Vi får nærmest flashback til, hvordan vores tidligere redaktører formulerede "den gode stemme".

Lawaetz kommer også ind på, at særligt ideen om naturlighed generelt er en del af oplæringen af radioværter i DR. Lawaetz er blandt andet med under en stemmetræning af nye praktikanter - sådan en, som vi også var til, da vi startede i praktik. Her bliver praktikanterne opfordret til at imitere en naturlig talesprogsmelodi (Ibid.). Vi kan selv huske forvirringen over de mangelfulde instrukser. For hvordan gør man det? Skal man så bare finde den kollega, man helst vil lyde som og efterligne vedkommende? Dermed har imitationen af tidligere radiostemmer, som er blevet betragtet som gode, endnu mere betydning end først antaget. Her kommer Lawaetz med en interessant pointe:

"Det er altså en kombination af udvælgelse af radiostemmer og en auditiv imitation, der er nøglefaktorer i fastholdelse af bestemte radiostemmeideal. Således er den bevidste skoling underordnet. Man kan konstatere at selve italesættelsen af idealerne for radiostemmer gennem tiden er ret konstant." (Lawaetz, 2014: 208).

Hvis vi skal prøve at udfolde citatet, så forstår vi, at der er enormt meget snak omkring idealer og forbilleder, der repræsenterer idealerne, men der er som sådan ikke en skoling, træning eller undervisning, som giver dig specifikke redskaber eller konkret feedback på, hvordan du når derhen. Så er vi jo sådan set samme sted, som vi var før - bortset fra, at vi har en anelse mere rygdækning for, at vi faktisk ikke har tænkt helt forkert, når det kommer til samtalen omkring stemmen blandt journalister.

Drømmen om et mere konkret stemmeideal lever dog videre, og derfor har vi også udfordret vores informanter på, hvordan de oplever stemmeidealet blandt journalister. Overraskende nok pointerer både Klaus Møller, Martin Kristiansen og Thea Sejr det samme problem, der også her gør det svært at opnå en italesættelse af et eventuelt stemmeideal. De kommer heller ikke nærmere et konkret stemmeideal i journalistikken, men vi mener, at deres udtalelser alligevel kan give et indblik i, hvordan en stemme bliver vurderet og valgt fra i den journalistiske praksis.

Først og fremmest ønsker vi at dykke ned i Martin Kristiansens svar. I og med vi arbejder autoetnografisk har vi ikke været tilbageholdende med at inddrage os selv i interviewsituationen. Derfor indledte vi også snakken med, hvordan vi selv har oplevet feedback-kulturen omkring stemmen på vores regionale redaktioner, og om det var noget han kunne genkende i og med, han er DR's sprogredaktør.

Fra samtale med DR's sprogredaktør Martin Kristiansen 12.10.2022:

Martin: "Det vil jeg godt tage på på min kappe. I et hus som DR er der en enorm udskiftning på redaktionsleder-niveauer og alle mulige steder. Der jeg vil sige, at vi måske har været for dårlige til, når vi underviser praktikanter og journalister, der står i forreste række, men vi bør nok gøre lidt mere ud af at uddanne - i forhold til det her stemmemæssige - redaktionschefer og alle dem, der har et ledelsesansvar i forhold til dem, der speaker, fordi vi kan høre, at der er mange, der bruger et sprog, som er baseret på eller udspringer af, at man netop ikke har en faglig forståelse. At man har den der kombination af, man har ikke en faglig forståelse og dermed heller ikke et sprog for, hvad det er man rent faktisk hører, men det betyder enormt meget for journalistikken, fordi bruger jo radio og tv hele tiden, så vi har ligesom behov for at lave efterkritik som leder på din medarbejders indslag, så kommer du til at nævne nogle af de her ting, fordi det er din oplevelse, det kan man ikke se bort fra, men du har ligesom ikke et... Kompetencerne til at sige noget, der er præcist og konstruktivt i forhold til, hvad det er, hvis du siger til en medarbejder, at du skal gøre sådan og sådan, eller jeg kunne godt tænke mig, at det kom i den her retning, så du så rent faktisk ved, hvad det er, du kan anbefale. Dét det så bliver til, det er, at de så kan sende nogle medarbejdere over til mig. Så vil jeg så sige, at der er nogle ledere, som har fanget den, men vi oplever også, der til stadighed er nogle andre, som ikke har det helt på samme måde" (Bilag 3, l. 267-283).

Den her udtalelse var ret interessant for os. Vi havde ikke forventet, at han ville anskue det som et problem. På en måde fik det os til at sænke skuldrene og føle, at vi ikke havde været et par utaknemmelige praktikanter, der havde svært ved at stille sig tilfreds med den læring, vi fik tilbudt af DR. Stemmen betyder faktisk noget for journalistikken, men efterkritikken bliver ofte baseret på, hvordan den enkelte redaktør oplever medarbejderens stemme. Hvis

fem forskellige redaktører giver feedback ud fra deres subjektive vurdering, er det en udfordring at nå til et sted, hvor vi trækker på en fælles faglig forståelse af stemmen.

Udfordringen er, at selvom redaktører ikke har kompetencerne til at give en faglig efterkritik, så er de stadig nødsaget til at give kritikken, hvis og når medarbejderen efterspørger den. Martin Kristiansen mener dog, at det vigtigste er, at redaktøren skal vide, hvad vedkommende taler om, for at være præcis, når der skal gives feedback. Desværre fik vi aldrig rigtig svar på, om det var et problem, der kunne blive løst, og hvorvidt det var noget, som DR skulle tage ansvar for. Som journalister har vi et indlært behov for at placere et ansvar et sted. Vi er vagthunden, der generelt har en idé om, at nogen skal have skylden. Vi synes, at det er svært at stille os tilfredse med, at DR accepterer, at feedbacken på stemmen får lov til at være subjektiv på redaktørniveau, i stedet for at facilitere et fælles udgangspunkt for eksempelvis redaktører på regionale radiostationer. Vi mener, at det vil være optimalt, hvis alle er enige om, hvordan der bør tales om stemmen, når vedkommende giver efterkritik til praktikanter eller andre ansatte for den sags skyld.

Klaus Møller oplever ligeledes, at det ikke er alle, der er klædt godt nok på til at tale fagligt om stemmen på trods af, at deres funktion er at give de ansatte stemmetræning. Han har blandt andet haft en oplevelse med en, der arbejder lokalt med stemmetræning i et af Danmarks største mediehuse:

Fra samtale med stemmecoach Klaus Møller d. 21.09.22:

Klaus: Jeg har lavet en lille smule arbejde med en værtscoach. Hun laver stemmetræning og så kom hun til mig, fordi hun godt kunne bruge en ekstra, der sådan kunne komme ind. Og hun blev faktisk helt vildt sur på mig, fordi jeg kom til at sige noget til hende, som hun gjorde forkert. Hun tænkte, at det vigtigste at gøre, inden man talte, var at trække vejret ind. Men sådan er der jo ikke nogen mennesker, der taler? Der er ikke nogen, der trækker vejret ind, hver gang de siger noget. Vi starter altid bare med at tale, og når vi stopper igen, så trækker vi vejret, uden at nogen lægger mærke til det. Det bliver så opstillet. Så der er nogen, der er kommet derind og har fået et job uden rigtig at vide, hvad de laver (Bilag 1, l. 246-253).

Denne samtale bekræfter os i, at der konstant bliver reproduceret forskellige normer for måden at tale om stemmen på, som ikke nødvendigvis er fagligt funderede. Der kan være en

stemmetræner i det ene mediehus, som mener noget stik modsat end stemmetræneren i et andet mediehus. Ifølge Klaus Møller er der altså coaches, der underviser ud fra, hvad de subjektivt mener er det rigtige. Det kan man argumentere for strider imod et mål om en konstruktiv vurdering af stemmen, hvis dem der uddanner journalister, ikke har en fælles forståelse af, hvad et optimalt og hensigtsmæssigt brug af stemmen er, og det vil være svært at formulere et stemmeideal ud fra en sådan praksis.

Klaus Møller kommer dog med hans formel på et stemmeideal, som han definerer som to dele bas og en del diskant. Det vil sige de toner, han mener, der skal være i en stemme, for at den er i balance:

Samtale med Klaus Møller 21.09.22:

Klaus: Hvis man så [...] ikke tænker, at den her stemme er i balance med to dele bas og en del diskant, altså hvor man har mikset det rigtigt, så er det der, at man i længden vil synes, at den her stemme er irriterende at høre på.

Mette: Men hvad er det, der har gjort, at dét lige præcis er det perfekte miks?

Klaus: Man har fundet ud af, ud fra de stemmer, som vi finder behagelige at høre på, at de har det miks. De er i det der leje, hvor de opfylder et kriterium for, hvad en god stemme er.

Mette: Men er det ikke på en eller anden måde et unaturligt forhold at have til stemmer?

Klaus: Nej, jeg tror, at det er det, vi er vokset op med, at når vi har mærket, at vi har hørt dem omkring os, der får os til at føle os godt tilpasse og rolige, så ved vi, at det er den måde at bruge stemmen på, der er rar. Så når vores forældre har talt til os på dén måde, så ved vi, at alt er godt og ingen er sure. Men i det øjeblik, der er nogle forældre, der begynder at skændes, så kan vi mærke det i vores egne kroppe også. Så jeg tror, at det er fuldstændig biologi. Vi ved godt, at der er nogle ting, som vi med det samme forstår i forhold til, hvordan er det, vi taler til hinanden.

Mette: Men der vil jo være nogen, der er født med at have et højere toneleje, og nogle vil være født med et, der er dybere. Så har de vel automatisk en fordel?

Klaus: Det handler ikke om selve den tone, man kan finde på et klaver. Det handler om, hvor finder jeg den balance i min stemme. Balancen er det der med at sige, at selvom jeg taler i den tone, jeg taler i nu, så kan jeg godt lave balancen om [...]. Så selvom jeg ikke taler på en højere tone, så taler jeg mere skingert. Men jeg kan også blive på den samme tone, så den bliver meget lidt skinger.

Kan I huske Poul Nyrup? Der er nogen, der har sagt til ham, at man skal tale i en dyb tone, når man er statsmand. Og han har så tænkt: "Okay, jeg skal så tale så dybt, som muligt". Og det lyder simpelthen kunstigt, fordi han har puttet for meget bas i sin stemme. Han var så nem at lave parodier på, fordi han talte på en unaturlig måde, som vi med det samme kunne høre" (Bilag 2, l. 38-69)

Klaus Møller mener altså, at vi godt kan definere den gode stemme ved udelukkende at kigge på den balance, der er i stemmen. Den må hverken blive for dyb (have for meget bas) eller blive for lys (have for meget diskant). Han beskriver idealet som en stemme, der er afbalanceret og autentisk at høre på. Han mener nemlig, at det vil være mest optimalt med et stemmeideal, hvor den enkeltes stemme sættes fri. Det vil sige, at man ikke tager noget ud af en person, men udelukkende regulerer og træner vedkommendes stemme, så den fungerer hensigtsmæssigt.

Samtale med Klaus Møller 21.09.22:

Klaus: Jeg tror, at den gode stemme er den, der er i balance. Den der ikke lyder anstrengt på nogen måde. Hvor man kan bruge sin stemme på en god måde. Når jeg taler om det her med at træne stemmer, så er der tre led i det. Det er er, at det er muskulært, så vi bygger i virkeligheden vores egen stemme. Den næste ting er, at man skal lære at "spille" på sit instrument altså på sin stemme. Man skal kunne tale langsomt og hurtigt. Kraftigt og svagt. Så man hele tiden kan variere det, man gør. Så hvis man er oplæser, handler det måske mest om, at kunne holde den samme kvalitet, så man ikke lige pludselig siger "så skete DER DÉT!", for det ville være mærkeligt. Hvis jeg skal lave morgen-tv, skal jeg måske have lidt mere omfang i sin stemme, og så skal man spejle den, man taler med. Den sidste del er, at man skal kunne

kommunikere med sin stemme, så man skal kunne høre, hvad der sker inde under stemmen, så det ikke bare bliver en robotstemme.

Mette: Men det bliver vel lidt robotstemmer, hvis alle skal lyde ens?

Klaus: Nej, for jeg tror vi gerne vil have, at alle spiller den samme melodi. Jeg kan ikke tage Klaus helt væk af det, jeg laver, selvom jeg bruger min stemme professionelt.

Denne samtale gjorde os opmærksomme, at et stemmeideal kunne formuleres ud fra en tonal balance, og at der potentielt er en mulighed for, at denne formel vil være ideel for de fleste stemmebrugere, uden man behøver at fjerne nogle af vedkommendes personlige karaktertræk. Derudover blev vi klar over, at stemmer kan (og måske endda bør) opfattes som et instrument, som vi skal blive fortrolige med, men som vi også kan blive ved med at udforske og forfine kontinuerligt.

Thea Sejr var den sidste informant, vi interviewede, og samtalen med hende blev på mange måder en øjenåbner for os. I og med hun er uddannet retoriker, arbejder hun med nogle andre faglige termer end Martin Kristiansen og Klaus Møller. Disse termer har vi aldrig før stiftet bekendtskab med i vores tid med journalistik.

Thea Sejr oplever på samme måde som vores andre informanter, at der mangler et fagligt sprog for stemmen, så vi kommer væk fra en praksis, hvor vi opfordres til at imitere den gode radiostemme, selvom vi ikke kan forklare, hvad den er:

Samtale med retoriker Thea Sejr d. 12.10.22:

Thea: Så bliver det sådan noget mesterlære - altså så bliver det imitat jo. Så skal du lyde ligesom den person, der kommer ud. Og det er også det, der sker på rigtig mange sportsredaktioner. Det er jo sådan en af mine fineste opgaver at sige: ”Du behøver ikke at være ligesom de andre sportsjournalister. HVAD står der i dit manuskript. Hvad vil du gerne sige?”. Er det her en nederen kamp? Er det en fed kamp? Er det et flot mål? Er det et mål, vi forventede?

Malene: Ja, så de speaker meget på samme måde. Det sagde vores studiekammerat også. Hun har været på TV3 Sport, og hun siger også, at det er fuldstændig efter en...

Thea: Ja, en guirlande på en eller anden måde.

Malene: Ja, de går op og ned på den samme måde, ikke? Det blev de oplært i, hvordan de gjorde det på den TV3-agtige måde.

Thea: Og det er jo fint, for så får du netop den der genkendelighed. Så har du din egen genre. Din egen form. Men jeg tror helt klart, og jeg vil jo altid insistere på som retoriker, at det er meningen, der skal stå i forgrunden. Vores fineste opgave som journalister eller speakere eller stemmebrugere i det hele taget er jo at få meningen frem. At få formidle noget. At gøre noget lettere tilgængeligt. Det er også det vi arbejder med i argumentation og i skriftlig retorik. Hvordan får du det her til at stå tydeligst? Hvordan er det klarest for den, du snakker til, hvad du vil? (Bilag 2, l. 182-201)

Senere i samtalen beskriver Thea Sejr stemmen som hele produktet. Sådan havde vi aldrig hørt nogen beskrive stemmen før. I virkeligheden var det måske denne betragtning af stemmen, vi hele tiden har manglet? Det gav i hvert fald genklang i os, da vi hørte Thea Sejr forklare det på denne måde. Det er jo netop ikke et filter, vi kan tage på vores stemme, men derimod hele motivet.

Fra samtale med retoriker Thea Sejr 12.10.22

“Stemmen er ikke bare et filter, du putter ind over dit Instagram-foto. Det bidrager til motivet. Det er en del af meningen. Det afslører fuldstændig, hvordan vi skal opfatte den her situation. Det påvirker din relation til mig og omvendt. Det afslører, hvad jeg tænker.” (Bilag 2, l. 76-78)

Dette nye synspunkt gjorde det dog endnu mere paradoksalt, hvordan journalistik behandler stemmen som en diffus størrelse. Hvordan kan et afgørende arbejdsredskab have usynlige rammer? Og hvis stemmen er hele produktet, hvorfor bliver stemmen så ikke betragtet som noget fagligt?

Vores samtale med Thea Sejr drejede hen på faglighed, når det kom til at få afslag i forbindelse med jobsøgning. Indtil da havde vi kun talt om, hvordan et fælles sprog om stemmen ville kunne bidrage med en mere faglig feedback, men vi var også nysgerrige på, hvordan et fælles sprog for stemmen kunne bruges i praksis, hvis man for eksempel skulle afvises i et job. Vores studiekammerat havde i en to-ugers praktik på en radiostation fået at vide, at hvis hun skulle arbejde med radio, så skulle hun virkelig arbejde med sin stemme. Hendes stemme var meget lys og forsigtig. Når vi tænker over det, passer hendes stemme fuldstændig til hendes personlighed, fordi hun sjældent gør væsen af sig. Alligevel fik hun at vide, at hun nemt ville komme til at lyde utroværdig, hvis ikke hun arbejdede med sin stemme.

Samtale med retoriker Thea Sejr d. 12.10.22:

Thea: Jeg synes egentlig, det lyder som en okay kritik at sige: ”Vi har et troværdighedsspørgsmål her, som vi adresserer”, og at det egentlig ikke handler om, at hun har en dårlig stemme, og at hun aldrig kan blive radiovært.

Man kunne jo så godt give hende nogle pointer, der var lidt mere beskrivende og ikke bare ”dig kan vi ikke bruge”, men sige der mangler noget krop i din stemme og noget gennemslagskraft. Den tror jeg, du kan arbejde på via din vejrtrækning. Jeg synes du skal opsøge en audiologopæd eller en stemmetræner eller en stemmecoach eller på en eller anden måde få en bedre kontakt til din krop, så din vejrtrækning ligger dybere og du får en lidt mere fyldig stemme. Så må hun jo finde ud af, om hun så kan klare det og siger: ”Gud ja, det ved jeg egentlig godt. Jeg bliver stakåndet. Det er fordi jeg er nervøs. Hvis jeg arbejder med min vejrtrækning gennem yoga, pilates, sport i det hele taget, stemmecoach. Whatever. Okay, så har jeg en fornemmelse af min egen krop. Friheden i stemmen”. Eller også siger hun ”Jeg ved slet ikke hvad du mener? Få min stemme ned i kroppen? Det giver ingen mening”.

Så opsøger du nogen. Spørg på dit studie. Spørg i din omgangskreds ”hvad gør man hvis?”. Søg på nettet ”hvordan får man en mere fyldig stemme”.

Hvorimod at gå hjem og Google: “manglende troværdighed i stemmen”, “manglende gennemslagskraft for 35-årige”, det kan godt være svært, ikke? Der kunne et fælles

sprog være rigtig rigtig giveligt. At sige: ”Nå, der mangler noget dybere vejrtrækning. Der mangler simpelthen noget bund i stemmen. Der mangler en friere klang. Der mangler noget tonalt udsving. Så har du en mulighed for at kigge ind. Og der mangler vi et fælles sprog (Bilag 2, l. 156-174).

Thea Sejr lægger op til, at det skal være muligt at få faglig feedback, så det man får at vide, er brugbart. Det skal ikke blot handle om, hvorvidt man har en god eller dårlig stemme. Det skal rent faktisk være noget konkret, man kan arbejde videre med, hvis man drømmer om at leve af sin stemme. Thea Sejr bruger udtryk som “tonalt udsving” og “klang”. Det er ikke udtryk, vi kender fra journalistikken, og vi har ikke været i stand til at finde et begrebsapparat, der kan beskrive journalistens stemme fagligt. Derfor vil vi forsøge at trække på et begrebsapparat fra retorikken, som inddeler vurderingen af stemmen i fem kriterier. Med disse fem kriterier i baghovedet vil vi undersøge, om det er muligt at kommentere og give feedback på stemmen i en journalistisk sammenhæng, uden kritikken bliver ufaglig eller personlig. Disse fem kriterier i retorikken kaldes for mundtlighedskriterierne og vil blive uddybet i det følgende afsnit (Sejr, 2014).

Følgende afsnit er relativt teoretisk, fordi vi har valgt ikke at inddrage os selv i forklaringen af kriterierne. Det er vigtigt at understrege, at kriterierne er en afsøgning af, hvilke begreber vi kan låne for at opnå en professionel håndtering af stemmen i journalistikken. Vi vil senere i specialet forsøge at demonstrere, hvordan en eventuel feedback kan se ud med udgangspunkt i mundtlighedskriterierne.

Refleksionsopgave

Når du læser følgende afsnit, kan du forsøge at vurdere din egen stemme med udgangspunkt i mundtlighedskriterierne.

Måske er der forhold, du ikke har været bevidst om før?

Mundtlighedskriterier

I dette afsnit vil vi bruge retorikprofessor Jørgen Fafners mundtlighedskriterier til at blive klogere på karakteren af den mundtlige retorik. Fafner introducerede i 1977 fem

mundtlighedskriterier (Fafner, 1977: 118). De fem kriterier bliver i dag brugt som analyseværktøjer inden for retorikken, som kan anvendes til at beskrive og analysere på et paraverbalt plan - altså en beskrivelse og analyse af den lyd vi hører ved talen (Hansen, 2012: 36). Thea Sejr forklarer, at mundtlighedskriterierne desuden kan “[...] redegøre for, hvordan det paraverbale er medbetydende og meningsbærende, og dermed hvordan det lydlige støtter indholdet” (Hansen, 2012: 36). Fafners fem mundtlighedskriterier er:

- Melodik
- Dynamik
- Motorik
- Artikulation
- Klang

De fem kriterier kan ikke stå alene og uafhængigt af hinanden, men lad os tage et kig på, hvordan kriterierne defineres.

Melodik

Melodik skal forstås som et udtryk for tonens grundtone (F_0), toneleje og tonegang. Melodik måles i Hz, hvilket du måske har hørt før i forbindelse med fjernsyn, hvor Hz henviser til antal billeder i sekundet. I denne sammenhæng henviser Hz dog til stemmelæbernes antal svingninger i sekundet (Hansen, 2012: 37). Det er under melodik, at man vurderer, hvorvidt en stemme er høj eller dyb, og derfor er melodikken både et udtryk for noget medfødt altså din grundtone, men også for din evne til at gå op eller ned i dit toneleje (Ibid).

Evnen til at gå op og ned i toneleje kan gøre en oplæsning levende, men det er dog vigtigt, at melodikken passer til indholdet, og at det passer til det semantiske (Ibid: 38). På dansk er det eksempelvis normalt at gå ned i toneleje lige før et punktum, mens tonelejet er mere stabilt, hvis man stiller et spørgsmål. Det er også det semantiske indhold, der afgør det der hedder fraseringen (Ibid). Fraseringens formål beskrives således:

“For at kompensere for skriftens typografi og den hjælp den kan give, er det væsentligt, at man under fremførelsen b.l.a. ved hjælp af pausering og frasering fortæller lytterne, hvordan teksten er sekventeret” (Poulsen i Hansen, 2012: 38)

Frasering er altså en måde, hvorpå man hjælper lytteren til at forstå den oplæste tekst. Man kan derfor i høj grad argumentere for, at frasering er afgørende for, at lytteren forstår, hvad afsenderen vil med det oplæste. Et klassisk eksempel på, hvor vigtigt, det er, at taleren hjælper lytteren med at forstå eventuel tegnsætning eller ophold i teksten, er forskellen på “Vi spiser nu morfar” og “Vi spiser nu, morfar”. Vi forstår godt forskellen på, om vi sætter det komma eller ej, men når du taler, er det endnu vigtigere, at kommaet er tydeligt, fordi modtageren ikke har mulighed for hverken at se eller læse det. Det er hér, at frasering er afgørende for budskabet.

Dynamik

Mundtlighedskriteriet dynamik dækker både over volumen i oplæsningen, trykfordelingen og rytmen. Med trykfordeling forstås de ord i en sætning, som afsender gerne vil fremhæve (Hansen, 2012: 38). Derfor bliver disse tryk betydningsbærende, idet de sætter streg under, hvilke ord i oplæsningen, der står frem i forhold til budskabet. Trykfordelingen kan dog også tjene en række andre funktioner såsom: “[...] at holde publikums opmærksomhed, markere indholdsskift og dramatisere indholdet, så det bliver nærværende” (Blom i Hansen 2012, 38). Tryk kan derfor betegnes som vigtige vejvisere for lytteren og sammen med rytmen har det en overordnet betydning for, hvordan den mundtlige oplæsning lyder, idet trykstærke stavelser tit har en høj frekvens, mens de tryksvage har en lavere frekvens (Ibid). Mange tryk vil i øvrigt tit lægge op til, at afsender holder et lavere tempo og derfor har de ikke kun en betydningsbærende, men også en æstetisk funktion (Ibid).

Motorik

Under dette kriterium fokuseres på tempo og pauser, hvilket også vil sige de krav, der stilles til lytteren. Hvis afsender taler i et højt tempo, stiller det alt andet lige høje krav til, at lytteren kan følge med og hurtigt være i stand til at forstå, hvad afsender siger. Et højt tempo kan både skabe udfordringer, hvis der er tale om komplekst eller meget følelsesstærkt indhold, men det kan også have en positiv funktion, hvor det skaber dramatik og dynamik. Eksempelvis i dækningen af sportsbegivenheder, hvor tempoet skal give lytteren et klart indtryk af, hvornår kampen spidser til og bliver spændende (Hansen, 2012: 39).

Pauser har ligeledes forskellige funktioner. De kan eksempelvis være emotive, idet betydningen af det, der bliver sagt, får mulighed for at bundfælde sig og vække genklang i pauserne (Ibid). Derudover kan de tillægge bestemte ord mere betydning: “Pauser isolerer det der står udenom, og fremhæver herved både det, der kommer lige før og lige efter” (Jacobsen i Hansen 2012, 39).

Artikulation

Ved artikulation forstås den måde sproglyde formes. “Artikulationen kan karakteriseres som enten distinkt eller utydelig og slap. Artikulationen formes af læber, kæbe, tunge og ganesejl” (Jacobsen i Hansen 2012, 40). Kort sagt kan man sige, at artikulationen er udtalelsen af et ord. Derfor er det også afsenders artikulation, der er afgørende for forståeligheden, og hvorvidt alle stavelser udtales eller om nogle sløjfes (Ibid). I nogle af de ord, vi anvender tit, har vi en tendens til at sluge endelsen. Eksempelvis siger de fleste af os “ku” i stedet for “kunne” og “gi” i stedet for “give”. I nogle tilfælde har det altså ikke betydning for forståelsen, men er snarere en mere hverdagsagtig måde at tale på frem for eksempelvis at udtale alle stavelser i “g-i-v-e”, hvilket kan virke skriftsprogligt.

I andre tilfælde er det helt afgørende for, at vi forstår det sagte, at vi eksempelvis ikke mumler eller sluger endelserne, hvilket mange danskere hurtigt kan komme til (Kristensen, 2018).

Klang

Det er vores klang, der er afgørende for, at vi er i stand til at sige to toner i samme frekvens, men som stadig lyder forskelligt. “Klangen afgøres af indstillingerne i resonansrummene; svælg, mund, næse og kraniets øvrige hulrum og er det der adskiller stemmer fra hinanden” (Hansen, 2012: 40).

Det er klangen, der afslører, om vores stemme er anspændt eller afslappet - det der også kaldes for stemmens kompressionsgrad (Hansen, 2012: 40). Hvis stemmen er overkomprimeret, så lyder vores stemme klemmt, fordi vores stemmelæber er anspændte. På den anden side kan vores stemme også være underkomprimeret, hvis der kommer for meget luft gennem vores stemmelæber. I forhold til at associere en luftig kvindestemme med noget seksuelt, som vi tidligere var inde på, skyldes det altså en underkomprimeret stemme, og det

er i dette tilfælde vedkommendes klang, der afslører en afslappethed, som kan virke forførende.

Fafner forbinder klang-begrebet med tonefald, kropsholdning og følelser og argumenterer for, at klangen i høj grad afhænger af talerens følelser og sindstilstand (Hansen, 2012: 40-41). Det betyder også, at klangen har stor indflydelse på, hvilke følelser vi får som lyttere, når vi oplever en stemme, hvad end det er positive følelser eller om det er ubehag, vi føler, når vi hører en bestemt persons stemme.

For os har mundtlighedskriterierne været en måde at lytte analytisk til stemmen på, hvor vi ikke bare inddrager vores umiddelbare tanker, men rent faktisk lytter efter specifikke forhold. Senere i specialet vil vi som tidligere nævnt bruge mundtlighedskriterierne ved at fordybe os i vores egne stemmer og forsøge at beskrive dem med et fagligt afsæt, så vi kommer nærmere ind på, hvor vores stemmers styrker og svagheder er, og hvad vi eventuelt kan arbejde videre med. Det er første gang, at vi støder på et begrebsapparat for stemmen, som vi oplever, at vi kan forholde os til. Det er vigtigt at understrege, at vi jo ikke er eksperter, men vi vil undersøge, hvorvidt vi selv - og dermed andre menige journalister, studerende, undervisere, redaktionsledere og lignende - kan bruge mundtlighedskriterierne til at analysere stemmen ud fra, hvor beskrivelsen forbliver professionel og ikke personlig. Inden vi når dertil, skal vi først omkring, hvordan stemmen og identiteten bør opfattes som to uadskillelige enheder, der er tæt forbundne.

Hvordan hænger
stemmen og
identiteten sammen?

“Vi kan ikke rigtig afkoble den
[red. stemmen] fra vores
personlighed og følelser, så vi
føler måske også, at vores stemme
afslører en hel masse om os selv,
som vi ikke har kontrol over.”

(Thea Sejr i *“Vi hører stemmer”*,
2022)

Stemmen udgør en stor del af vores identitet og er fuldstændig afgørende for, hvilken betydning vi lægger bag de ord, vi siger. Forestil dig, at du spørger en ven, kæreste eller veninde, om der er noget i vejen. Personen svarer vrissende "NEJ", men du ved godt, at det ikke er rigtigt. Her findes meningen ikke i selve ordet, der bliver sagt, men i måden det bliver sagt på. Stemmen er nemlig den bærende lydkilde i enhver form for mundtlig kommunikation (Pedersen, 2009). Det er stemmen, der afgør, om et "nej" eksempelvis virker ægte og autentisk, eller i stedet virker påtaget og falskt. Mennesker bruger stemmen til at afkode andres sindsstemninger, og deraf hvordan vi betragter dem som hele mennesker (Lønstrup, 2004: 14).

Thea Sejr forklarer blandt andet, at stemmen "er et udtryk for din personlighed og alt det, du er. Det er vejen til dit indre. Det kan godt være, man siger, at øjet er sjælens spejl, men det er måske i virkeligheden stemmen" (Sejr & Pedersen, 2022). Hun mener, at stemmen bliver et udtryk for vores inderste følelser, og at andre kan spejle vores sindsstemning gennem stemmen. Thea Sejr forklarer ligeledes, at det er vigtigt, at vi bruger stemmen på en autentisk måde. Hvis det, vi siger, virker påtaget, vil vi i stedet fremstå utroværdige: "Hvis du snyder med din stemme, så kan du jo snyde med hvad som helst" (Sejr & Pedersen, 2022). Stemmen og identiteten hænger altså nægteligt og uløseligt sammen, og derfor har vi også gjort os nogle tanker om, hvordan vi hver især har været personligt investerede, når vi har fået feedback på vores stemmer:

Jeg har altid været den gode pige i klassen, når det kom til min stemme. Mine venner har altid sagt, at jeg har en gennemtrængende stemme, men jeg har altid syntes, det var et kompliment.

Da jeg var i praktik, fik jeg at vide, jeg havde en meget velfungerende stemme. Den var "god", som de kaldte den. Jeg fik altid meget lidt feedback, når der var fælles efterkritik med mine medpraktikanter på vores seneste live-reportager. Intet nyt var godt nyt, tror jeg mantraet var her. Jeg elskede at sende live, og jeg greb enhver chance for at komme ud. Efter at have været på besøg på en madskole for 4. klasseelever sagde min redaktør med et smil: "Det gør ikke noget, hvis man kan

mærke, du rent faktisk hygger dig". Det forstod jeg slet ikke. Jeg havde hygget mig max med at lave minipizzaer med 5.A? Jeg spurgte, hvad han mente, hvortil han svarede: "Du må godt gå til dine lives med lidt større indlevelse".

Det var først, da Mette og jeg mødte stemmecoach Klaus Møller, at det gik op for mig, hvad min redaktør mente. Klaus roste min stemme og sagde, den var i balance. Men så slog det mig.. Måske var min stemme FOR afbalanceret? Da vi gik fra Klaus' studie, kiggede jeg på Mette og sagde: "Jeg tror godt, jeg ved, hvorfor min stemme er så afbalanceret... Jeg kan godt lide kontrollen". Mette svarede lidt forvirret: "Altså kontrollen over din stemme?" Jeg svarede hende, som om jeg havde reflekteret over det hele mit liv, men faktisk gik det op for mig lige dér, mens vi krydsede Kgs. Nytorv: "Jeg kan ikke lide, hvis folk ser mig græde. Jeg kan ikke lide, at folk kan høre, hvordan jeg har det". Mette ved godt, jeg ikke er den store "tudeprinsesse", men jeg tror heller ikke, hun havde tænkt på det på den måde, som jeg pludselig fremlagde det.

Min kæreste siger altid, at jeg kun græder, når jeg råber. Og jeg råber stort set aldrig. Jeg skal åbenbart langt ud i mit følelsesregister, før min stemme lider et knæk. Den opdagelse har fået mig til at tænke over, hvordan mit fremtidige stemmearbejde skal se ud. Jeg skal i hvert fald øve mig i at have flere tonale udsving. Jeg vil jo gerne have, at folk kan høre, når jeg smiler.

(Malene)

Min stemme har altid været en dealbreaker for mig. Det har den været, siden jeg var barn. De tendenser, der var i min stemme dengang, har jeg stadig. Mange har

gennem tiden kommenteret på min stemme; venner, familier, bekendte og sågar fremmede. Jeg har været bevidst omkring min lyd i en meget tidlig alder og følt mig skyldig over noget, jeg ikke selv har følt, at jeg kunne styre. Det har været særligt fremtrædende i min rolle som lillesøster, fordi min storebror altid har afprøvet mine grænser. Når lillesøster samtidig har et stædigt og bestemt sind, så ender regnestykket i uvenskab og lettere slåskampe. Men her har jeg altid hevet mit skamfulde værktøj frem, som har fungeret som en imaginær kniv i kampens hede. En kniv, der får selv de mest grænsesøgende væsener til at tage sig til ørene og knibe øjnene sammen i håbet om, at den forfærdelige skæren snart vil stoppe. Den forsvinder også, men først så snart fjenden er på behørig afstand og en flugtvej er skabt.

"Din stemme kan nogle gange skære helt ind i trommehinderne," er en af de sætninger, jeg har fået mest at vide som barn. Jeg kan også finde den frem i mit "voksne" stemmeapparat, men nu kan jeg kontrollere den. Af den årsag har jeg i mange år følt mig irriterende og betragtet det som et personlighedstræk. I den tid hvor jeg ikke har kunnet styre (lyd)kniven, har jeg ofte følt ikke at blive anerkendt i situationer, hvor jeg skulle sige fra, mene noget helt ned i maven eller en sjælden gang være overgearet. Det er ikke, fordi min stemme er ekstremt lys, men jeg ved, at jeg kan fyre den så højt op i decibel, at det nærmest fremkalder tinnitus hos modtageren - og måske også for dem omkring mig. Den bevidsthed har altid fulgt mig. Jeg ved, hvad min stemme kan - og det har altid været en bekymring for mig - særligt i mine barndomsår, at mennesker ikke har kunnet lide mig, fordi de blot ved lyden af mig betragter mig som irriterende.

(Mette)

Stemmen bliver på mange måder en bekræftelse af ens personlige eksistens (Lønstrup, 2004: 28). Derfor giver det også god mening, at Mette stiller spørgsmålstegn ved hendes måde at være til på. Det er svært at forestille sig at vise andre, hvem man er uden at bruge stemmen. Og hvad så, hvis andre synes, at ens stemme er irriterende? Det er den sammenhæng mellem stemmen og en følelse af eksistensberettigelse, som vi kommer ind på i følgende afsnit.

VIGNET

Jeg har følt, at jeg ikke kan stole på min selvopfattelse. Altså hvis der er nogen, der ikke synes, jeg er indlevende nok, selvom jeg selv føler, jeg er? Hvad så hvis jeg prøver at være taknemmelig eller kærlig eller sød overfor mine venner? Kan de så heller ikke høre det?

(Malene)

Jeg har aldrig opfattet mig selv irriterende, men jeg er blevet i tvivl, om jeg i virkeligheden ER irriterende? Én ting er, at jeg har en opfattelse af mig selv, men det er ikke en garanti for, at andre deler den opfattelse med mig - og det er jeg bevidst om. Derfor har jeg altid accepteret at blive kaldt irriterende, og tvivlen har blot været en præmis for min selvopfattelse.

(Mette)

Udfordringen med lyd og deraf stemmen er, at du i bogstavelig forstand ikke kan læse stemmen, ligesom du kan med skrevne ord. Vi er tvunget til at benytte ren sansning for at kunne forstå, hvad lyde fortæller os. Bedre kendt som stemmens mundtlighed. Det betyder, at vi er nødt til at føle, mærke og fornemme den for at forstå selve budskabet. Det sætter store krav til vores hørelse, som udelukkende fungerer subjektivt (Lønstrup, 2004: 14+28). Og hvorfor kan vi så ikke være ligeglade med, hvad andre synes om vores stemmer, når

vurderingen er subjektiv? Ganske enkelt fordi vi knytter den vurdering så tæt sammen med, hvordan andre opfatter os som mennesker.

Ansa Lønstrup, lektor ved Institut for Kommunikation og Kultur ved Aarhus Universitet, forklarer:

“En dårlig oplæser, dvs. én, der ikke forstår eller tænker over, hvad hun læser op, vil blive ‘afsløret’ derved, at lytteren må anstrenge sig for at forstå, hvad hun siger, selvom indholdet måske er ganske simpelt” (Lønstrup, 2004: 29).

Og hvad ligger der så i, at hun (eller han!) er en “dårlig oplæser”? En oplæser er vel først dårlig, hvis en person subjektivt har opfattet vedkommende sådan? Samtidig vil det aldrig være ensbetydende med, at samme konklusion gør sig gældende hos andre, hvis tesen om den subjektive opfattelse af stemmen holder. Vores stemmer bliver dermed lagt i hænderne på modtageren og er ikke kun afhængig af, hvordan vi sender et budskab afsted. Lyd eksisterer ikke som genstand, men derimod som vibrationer, vi mennesker er i stand til at indfange og opfatte. Det er en kontrast til eksempelvis synet og følesansen, hvor du netop kan betragte en genstand (Lønstrup, 2004: 14+28). Det kan også være en af grundene til, at det kan være svært at tale om stemmen, fordi det ikke er noget, du kan tage og føle på, men noget der påvirker dig selv og andre underbevidst.

Vi har haft en oplevelse af, at stemmen bliver behandlet som noget mytisk. En udefinerbar størrelse. Derfor giver det også god mening, at vi tillægger vurderingen mere værdi, end vi måske burde. Netop dét kom vi blandt andet ind på i vores samtale med Klaus Møller, hvor hans faglige tilgang til stemmen kom bag på os begge:

Samtale med stemmecoach Klaus Møller d. 21.09.22:

Klaus: Du er bygget på én måde, og jeg er bygget på en anden. Og I to er også bygget på forskellige måder. (...) Du kan også bare høre, når I nu taler, hvis jeg må tage udgangspunkt i jer. Du har mere diskant i din stemme (Mette), end du har bas. Din stemme går lidt mere op, og du er også en lille smule fra Jylland, tænker jeg?

Mette: Mmh...

Klaus: Det kan vi også høre, for der ligger noget i det også. Hvor du (Malene) har lidt mere bas i din stemme, hvor man tænker der måske er lidt mere balance i den måde, du bruger din stemme på, hvor du (Mette) skulle arbejde mere med at få bas ind i din stemme.

Mette: Jeg har også altid fået at vide, at hvis jeg blev en lille smule lysere i stemmen, ville jeg ligge alt for højt i decibel.

Klaus: Men hvis du kom her, så ville vi arbejde med din stemme ud fra tre øvelser, hvor du hurtigt ville få mere bas.

(...)

Mette: Når jeg så ligger højere end jer for eksempel. Vil jeg så have sværere ved at opnå den perfekte balance?

Klaus: Nej slet ikke. Du har bare en vanemæssig måde at bruge din stemme på, som er anderledes. Stemmen er muskler. Derfor kan stemmen trænes.

Mette: Men det synes jeg bare næsten lyder for simpelt?

Klaus: Det må du også gerne synes. Det er fordi, vi synes, at stemmen er lidt noget mystisk noget. Vi kan godt lide tanken om, at nogen har gode stemmer. Fordi så har de et særligt talent. Og hvis der er noget, jeg aldrig nogensinde har arbejdet med i de mange år, jeg har arbejdet med det her, så er det talent. Jeg holder også fast i, at det jeg laver er stemmetræning. Det er noget, der kan trænes. Ikke noget med: Der er nogle der har fået de gode stemmer, og så er der alle os andre (Bilag 1, l. 85-89+108-124).

På trods af at Klaus Møller beskriver stemmen som noget simpelt, og at han i princippet argumenterer for, at den kan betragtes som et instrument, der kan indstilles og spille på mange forskellige måder, så *har* vi begge følt os ramt på vores personlighed. Derfor blev vi begge meget overraskede over, at han hurtigt og nemt kunne nævne tre øvelser, der ville give Mettes stemme mere bas (dybere toneleje).

Ved nærmere eftertanke har det især været i de tilfælde, hvor vores stemmer er blevet vurderet, og kritikken samtidig har været ukonkret - måske endda grænsende til det personlige, at vi har haft svært ved at anskue stemmen, som noget der bare kunne skrues på. Vi mener ikke, at vi har haft et grundlag for at betragte stemmen på samme simplificerede måde som Klaus Møller, fordi vi aldrig har oplevet, at man i praksis har talt om stemmen på denne måde. Det kan diskuteres, om det skyldes en ukvalificeret feedback, og om der i virkeligheden har manglet en italesættelse af stemmen, der ikke hviler på adjektiver, der også kan knyttes til ens personlighed. Det er eksempelvis svært at forholde sig til, hvad man skal eller kan gøre ved en irriterende stemme. Det er derimod nemmere at forholde sig til stemmen, hvis den opfattes som en muskulatur, der kan bruges og arbejdes med på forskellige måder. Her forstår vi pludselig stemmen som et redskab i stedet for noget biologisk givet.

Den måde vi italesætter stemmen i den journalistiske praksis i dag, kan på mange måder være svær at adskille fra den, man er som person. Pludselig kan et lille læsp eller en svag jysk dialekt få en til at stille spørgsmålstejn ved, om man hele sit liv har haft et forkert selv(stemme)billede? Ifølge stemmecoach Klaus Møller er det ikke underligt, at vi kan føle os ramt:

“Det der er sværest at få at vide som menneske, det er jo i virkeligheden de der ting, vi ikke føler, vi kan gøre noget ved. Men hvis vi ikke har noget andet at give dem, så siger vi: Din stemme er virkelig irriterende. Det er det samme som at sige: “Du burde virkelig tabe dig 20 kg.”. Det er en meget personlig ting at sige om andre folks stemmer, hvis man ikke kan give dem et eller andet.” (Bilag 1, l. 161-166)

Når Klaus Møller siger det på denne måde, så handler det vel i princippet om almindelig høflighed og om, at mennesker skal opføre sig ordentlig overfor hinanden og tænke, før de taler? Utroligt nok bliver der alligevel brugt nogle virkelig negative vendinger omkring stemmen, og det kan diskuteres, hvorvidt de hører hjemme i en professionel praksis. I vores samtale med Thea Sejr har vi spurgt hende, hvilke begreber hun oftest oplever bliver brugt om stemmen:

Samtale med retoriker Thea Sejr d. 12.10.22:

Thea: Altså mit hade-udtryk er skæreblanderstemme. Jeg hader det udtryk. Jeg synes simpelthen, det er så nedern sagt om nogen. Og det er blevet godkendt. "Ej, hun har sådan en skæreblanderstemme." Altså er du klar over, hvad du siger? Har du hørt en skæreblander, hvor irriterende den lyd er? Ligesom Mette Frederiksen, der i 2009 blev kaldt skrige-skinke rigtig mange gange. Det er fuldstændig uhørt, at man taler sådan der om sine medarbejdere eller kolleger eller politikere eller i det hele taget andre mennesker. Altså det er sådan virkelig groft. Især som du sagde tidligere, vi har et virkelig personligt forhold til vores stemmer. Man kan næsten ikke undgå at blive ked af det.

Malene: Ja, eller hvis man får at vide, man har grimt tøj på. Man kan bare tage noget andet på. Den følelse har man ikke med stemmen, at man bare lige kan lyde som en anden i morgen.

Thea: Nej, men den opfattelse skulle vi måske have? Og sige "Din kropstype er den samme, og der er nogle farver, der klæder dig bedre end andre, og du har en præference om måske at gå i t-shirt og cowboybukser. Det er lidt det samme med din stemme. Den kan helt vildt mange ting. Så er der bare nogle ting, der sidder lidt bedre, fordi du er en størrelse 34, og det bliver mest lavet i 36/38 det her tøj". Det er det samme med stemmen. Du kan godt gøre det. Det lyder bare lidt skævt eller ser ikke så smooth ud, som det kunne. Så kig på kropstypen som det grundlæggende i stemmen og så på tøjet som det arbejde, du så kan lave ud fra dit udgangspunkt. Du kan gå i rigtig meget forskelligt tøj. Det gør du bare ikke, og hvis du skulle gå i noget markant anderledes for eksempel: Nu går du kun i neontøj. Så er det virkelig en mental overvejelse, du skal igennem, og du skal virkelig ville det, og du skal finde nogle butikker, hvor det neontøj er tilgængeligt, og du skal investere noget tid og nogle penge i det. Det er lidt det samme med din stemme. Hvis du aldrig har gået i neontøj før, så skal du opsøge nogen, som kan guide dig, og du skal investere noget tid og nogle penge og finde ud af, om det er noget, du føler dig tilpas i. Så på den måde kan vi godt sammenligne vores personlige udtryk med, hvad er det for en stemme vi præsenterer. For som sådan er det ikke meget mere udfordrende at ændre sin stemme" (Bilag 2, l. 227-252)

Ifølge Thea Sejr handler det om, at vi finder ud af, hvad der klæder vores stemmer bedst. Vi gik ind til samtalen med en opfattelse af, at stemmen var noget komplekst - et talent, man enten kunne have eller ej. Det gjorde vi desuden med samtlige af vores informanter. Derfor blev vi igen overraskede over, hvor simpelt arbejdet med stemmen egentlig kan tage sig ud. Ikke fordi stemmen ikke er kompleks. Det er den - den er dybt integreret og hvirvlet ind i vores identitetsopfattelse. Derudover er hjernen også med til underbevidst at påvirke, hvordan vi opfatter stemmer. Men stemmen behøver måske ikke at være så kompleks i arbejdssammenhænge? Derfor lyttede vi med spidsede øre, da Thea Sejr begyndte at forklare, hvordan hendes mål er at opnå et fælles og fagligt sprog om stemmen. Det handler ikke om, at nogen er født med en dårlig stemme, men om hvordan vi lærer at bruge den i forskellige sammenhænge. Hvis vi går tilbage til eksemplet med Mette, som i mange år er blevet kaldt irriterende, så har Mette været vant til at bruge sin stemme på en bestemt måde, der har givet hende et særligt personligt udtryk. Hvis vi skal blive i terminologien om tøj, så mener Thea Sejr, at det kan sammenlignes med at tage noget andet tøj på, som måske ovenikøbet klæder Mette(s stemme) bedre. Det er ikke ensbetydende med, at det vil være en nem rejse at finde det "tøj", der passer bedst. Thea Sejr pointerer, at det kræver øvelse og tid at lære at bruge sin stemme på en ny måde. Man skal blot lære at bruge din stemme på den mest hensigtsmæssige måde, så modtageren opfatter dig som en stærk og meningsfuld persona (Lønstrup, 2004: 27) (Sejr & Pedersen, 2022). Der vil helt naturligt ikke være én mest hensigtsmæssig måde at bruge stemmen på, men det vil tværtimod være en afvejning af, hvilke redaktionelle forventninger der er til din persona. Der vil alt andet lige være andre forventninger til sportsjournalisten, end der vil være til morgenværten på DR P1. Det er vigtigt igen at understrege, at der i alle talesituationer eksisterer en opfattet identitet i din stemme, som subjektivt bor hos andre. For uanset hvad du arbejder som, så udskiller stemmen en form for koder, som modtageren kan lytte til på forskellige metaforiske niveauer, såsom et instrument (særligt sang), en krop, en person, en rolle eller en karakter, som er med til at afgøre, hvordan vi opfatter mennesket bag (Lønstrup, 2004: 18).

Nu har vi fået bekræftet, at stemmen er noget, man kan arbejde med og udvikle i den retning, man ønsker. I og med vi alle er vant til at bruge stemmen på en bestemt måde, så har vi også forskellige forudsætninger for, hvad vi hver især skal arbejde med. Personligt var vi ikke selv klar over, hvilke punkter vi skulle være opmærksomme på ved vores egne stemmer, før vi talte med Klaus Møller. Det var aldrig noget, vi havde talt om eller var blevet konfronteret

med - hverken i praktik eller på studiet. Vi har efterfølgende undret os over, hvor vi ville have fået den viden fra, hvis vi ikke selv havde opsøgt den:

Samtale med stemmecoach Klaus Møller d. 21.09.22:

Klaus: Vi mangler et sted... Hvor kan man gå hen og blive en god studievært. Det kan man kun, hvis man får et job som studievært, så får man træningen bagefter. Man kan ikke ligesom gå på studievært-skole eller radiooplæser-skole, så man kan komme og sige: Jeg har faktisk papirer på, at jeg kan det her. Og derfor er der nogen, der sidder rundt omkring og lidt halvstuderet prøver på at give folk deres guldkorn.

Mette: Synes du, der er problematisk, at man ikke arbejder med stemmer på den måde? For så er det jo bare folk som Malene, der kan få sådan et job?

Klaus: Ja, det synes jeg, det er. Især hvis man gerne vil arbejde med forskellige typer mennesker. Man behøver jo for eksempel ikke tage noget jysk ud af dig? Din stemme ville være god til at lave en masse forskellige ting. Så i virkeligheden er der rigtig meget spildt "talent" i det her (Bilag 1, l. 256-269).

Stemmen er ikke bare et talent, du har. Stemmen er faktisk en del af os. Spørgsmålet er, hvorvidt det er muligt at løsrive en del af identitetsfølelsen fra stemmen? Stemmen vil alt andet lige altid være en del af ens selvopfattelse, også selvom vi træner den til at kunne mere. Men vi kan ikke negligere, at der stadig er en udfordring i, at store dele af den journalistiske praksis ikke har kunnet professionalisere måden at omtale stemmen på. For hvor skal forandringen starte? I os selv? Hos andre?

Vi spurgte Klaus Møller, om han kunne pege ud, hvor indstilling til stemmen som et naturlige talent kom fra? Han bekræftede os i, at det tit er den indstilling, som branchen har, men at stemmen faktisk sjældent har noget med talent at gøre. På den måde bliver det jo både et spørgsmål om at forandre synet på stemmen i arbejdssammenhænge, men også at finde ud af, hvor forandringens frø skal sås først.

Hvorfor skal vi tale
om stemmen?

Vi har nu gennemgået nogle af de forhold, der spiller ind, når vi taler om stemmen i journalistikken. Det efterlader os med et spørgsmål om, hvor meget der i virkeligheden er at stille op i forhold til den måde, vi behandler stemmen på i journalistik i dag? Hvis en vurdering af stemmen altid er subjektiv, og vi som mennesker reagerer underbevidst og neurologisk, når vi hører andres stemmer, hvad har vi så at arbejde os hen imod? Hvad er målet?

Der er nok ikke længere tvivl om, at vi mener, at der er behov for en måde at tale konkret og fagligt om stemmen på, og det i sig selv kan være et mål. Ifølge vores undersøgelse vil der alt andet lige være subjektive forhold, der vil have indvirkning på, hvordan en stemme bliver opfattet. Der vil naturligt være associationer hos den individuelle, som generelt ikke kan ændres på. Sådan er vi, som mennesker biologisk bygget op og socialiseret til at være.

Vi vil dog argumentere for, at der bør være et overordnet mål. Vi ønsker at bevæge os væk fra den tilstand, vi er i nu, hvor alle gør det, de tror og synes, er det rigtige. Så vi ikke længere har tavse og usynlige regler for noget, der egentlig kan italesættes i praksis. Som Thea Sejr foreslår, kan et bud på en fælles måde at snakke om stemmen på være nogle faglige begreber, som skal være alment kendt, så vi forstår den feedback, vi får og aktivt kan bruge den til at udvikle os som journalister. Som vi tidligere har fået fastlagt, har vi inden for journalistikken ikke et faktisk sprog for stemmen, når vi eksempelvis sammenligner det med retorikken. Først og fremmest skal der altså oparbejdes et fælles journalistisk begrebsapparat, så redaktører på både lokale og nationale redaktioner har nogle faglige termer, de kan trække på, når de skal evaluere en stemme.

Den tendens, vi ser lige nu, minder allermost om en form for mesterlære, hvor journalistpraktikanter eller nyansatte skal imitere forgængerne. På den måde bliver det de gamle doktriner, der lærer de nye. Vi accepterer dermed, at vi konstant reproducerer de samme gamle vaner. For os har det ikke været muligt at svare på, hvilken faglig viden der bliver trukket på i oplæringen af nytilkomne journalister, og hvilket (usynligt) stemmeideal de bliver oplært ud fra. Derfor vil vi argumentere for, at det faglige udgangspunkt mildest talt er tyndt.

Som tidligere nævnt er vi flere gange i denne proces blevet overraskede over, hvor nemt det egentlig kan være at italesætte stemmen. Sammen med Thea Sejr og Klaus Møller talte vi om andres, men også vores egne stemmer på en måde, vi ikke har prøvet før. En måde, som hverken skabte knuder i maven eller føltes som et personligt angreb. Både Thea Sejr og Klaus Møller fik os til at reflektere over, hvordan vi selv kunne arbejde med vores

stemmer ved at komme med konkrete redskaber til vores stemmebrug. Vi gik fra begge samtaler med en følelse af, at der lå en hel verden, vi ikke var bekendt med. Og det til trods for, at vi kommer fra et års journalistpraktik i et af Danmarks største mediehus. Jovist var der stemmetræning i løbet af vores praktik i DR - endda med både Thea Sejr og Martin Kristiansen - men hvad så, når vi vendte hjem til vores regionale radiostation? Så var der ikke længere faglig sparring at hente, når det kom til stemmen. Så var vi tilbage i de gode gamle og rustne bemærkninger, som vi sjældent fik noget konstruktivt ud af.

Vi mener, at der ligger en vis grad af absurditet i, at det lykkedes os at få et større bevidsthedsniveau omkring vores stemmer på to timer i et kælderlokale i København, end vi har formået at få gennem fem års skolegang og et års praktik. Lidt vildt at tænke på, ikke?

Vi var både mere bevidste og fortrøstningsfulde omkring vores stemmer, da vi gik op ad kældertrappen. Derfor mener vi, at det i den grad kan diskuteres, hvorvidt der skal rykkes på nogle strukturer i den journalistiske branche, når det kommer til opfattelsen af stemmen og heraf måden at tale om den på.

Det kan måske lyde en smule ideologisk at foreslå, at der "bare" skal ændres på nogle strukturer, men ikke desto mindre kan vi godt se et realistisk scenarie, hvor vi trækker på elementer fra retorikken og overfører dem til journalistikken. Det retoriske syn på stemmen adskiller sig meget fra det journalistiske, fordi man fokuserer specifikt på stemmen som et taleorgan (Sejr & Pedersen, 2022). Derfor har retorikere en anden viden om stemmen sammenlignet med en journalist. Netop derfor vil det give mening, at journalistikken lærer fra retorikken. Journalister behøver jo ikke at opfinde den dybe tallerken, hvis den allerede eksisterer. Thea Sejr og hendes kollega Hanne Smith Pedersen mener også, at vi bør have en bredere viden omkring stemmen generelt. Så hvorfor ikke lave det tværfaglige snit mellem retorik og journalistik? Thea Sejr mener blandt andet, at det er en nødvendighed at udbrede denne viden blandt flere stemmebrugere. Sammen med Hanne Smith Pedersen har hun lavet podcasten "Vi hører stemmer". Hun forklarer målet med podcasten sådan her:

Fra samtale med retoriker Thea Sejr d. 12.10.22:

Thea: Jamen vi har jo lavet den her podcast, som vi har lavet gratis og har lagt ud på så mange platforme, vi overhovedet kunne komme til, fordi vi gerne vil have, at der er flere, der får den her opmærksomhed på deres egen stemme. Hanne Smith Pedersen og jeg, vi synes, det er et overset emne i forhold til, hvor vigtigt det er.

Når vi er ude som konsulenter og har 1:1 undervisning eller har foredrag for 100-150 mennesker eller har undervisning enten på retorikstudiet eller herude på CBS, så opdager vi, at vi skal sige ret få ting, og så er der sådan et aha-udtryk enten i deres øjne eller i det, de svarer, hvor de sådan tænker ”men vil det så sige?” eller ”kan man så sige at?” eller ”så hvis jeg siger: ’det var bare rigtig godt gået. Vi skal bare fortsætte på den her måde’. Så har det en betydning?” Ja, det har en betydning! Du kan også vælge at sige ”Det var bare RIGTIG godt gået. Vi skal fortsætte i den retning!”, og så betyder det noget andet. Der er ikke nogen af de to, der er rigtige eller forkerte. Det kommer an på, hvad du synes og mener. Og det er det, der er den store udfordring og det store mål. (Bilag 2, l. 64-75)

Thea Sejr understreger, at der ikke findes et rigtigt eller forkert, men hvorfor er det så vigtigt, at vi får en kollektiv måde at tale om stemmen på? Vi har tidligere berørt, hvor tæt stemmen er knyttet til vores identitet. Vi mener også, at det er urealistisk at tro, at vi kan eller bør nå til et sted, hvor stemmen ikke er tæt forbundet med, hvem vi er. Derfor vil vi også altid i nogen grad være personligt investerede i den kritik, vi får af vores stemme.

VIGNET

“En tømrer ville jo aldrig have så personligt et forhold til sin tomrestok eller for den sags skyld nogen af de ting, der er i værktøjskassen. Der er selvfølgelig altid en chance for, at man kan føle sig personligt ramt på sin faglighed, når man går på arbejde. Men det kan jo ikke sammenlignes med, når man får at vide, man lyder irriterende? Værktøj kan jo bare skiftes ud med noget dyrere og bedre Makita. Sådan fungerer det jo ikke med stemmen.”

(Malene til Mette d. 05.11.22)

Vi skal ikke lægge skjul på, at vi har haft svært ved at sætte fingeren på, hvad det er, der gør stemmen til sådan en diffus størrelse, men en weekend i november, da vi sad i et sommerhus

30 kilometer syd for Kalundborg, talte vi helt nøgternt om arbejdsredskaber og værktøjer. Vi spurgte os selv: Hvad er et redskab? Vi kom til at tænke på haveredskaber. Hvad er et værktøj? Vi kom til at tænke på en sav. To ting, som er materielle, og som intet har at gøre med, hvordan og hvem vi er som mennesker. Denne samtale blev en dealbreaker for os, fordi vi ramte hovedet på sømmet i forhold til, hvorfor stemmen er sådan en skrøbelig størrelse sammenlignet med andre arbejdsredskaber.

I vores interview med Klaus Møller pointerede han, at nogle mennesker har én stemme, når de går på arbejde og en anden, når de går hjem til familien, men at de to aldrig vil afvige så betydeligt fra hinanden, at du ikke ville kunne genkende vedkommendes stemme (Bilag 1, l. 328-331). Stemmen er altså noget, vi altid har med os og ikke bare en diktafon, vi lægger i skuffen, når vi går hjem. Derfor mener vi, at det i den grad sætter krav til en fælles faglig forståelse af stemmen, hvor vi rent faktisk er i stand til at tale om den. Det er et overset punkt på den journalistiske kompetence-tjekliste. Endog et punkt, der står ret højt på mange journalisters liste efterhånden. Selv de skrivende journalister skal forholde sig mere og mere til, at deres artikler også skal udkomme som lyd. Måske bevæger vi os over i en form, der hedder hybride journalister, hvis ikke vi allerede er der nu? Journalister, der skal kunne mange forskellige ting på samme tid under en stram deadline og med evnen til at bevæge sig flydende i samtlige journalistiske genrer. Det er måske en anden snak, men det validerer i endnu højere grad behovet for, at vi bør, skal og skylder at tale om stemmen med et afsæt i faglighed og ikke i personlige præferencer.

Næste spørgsmål er så: Hvem har ansvaret for at få udbredt en faglig forståelse af stemmen? Er det uddannelserne? Er det praktikstederne? Eller kan det virkelig passe, at det er vores eget ansvar?

Vi kan starte med at kigge på Roskilde Universitet, hvor der på nuværende tidspunkt ikke udbydes stemmetræning. Det var på vores første semester af kandidaten, vi fik en fornemmelse af, at stemmen havde en betydning, hvis vi ville lave radio. Før semesteret startede skulle vi vælge, hvorvidt vi ville lave TV, radio eller skrift. Her valgte vi begge radio, hvor vi producerede et radioindslag til "RUC Undersøger". Et program som vi kandidatstuderende producerede for TV2 Lorry. På vores første modul fik vi en hurtig gennemgang af vores stemmer med vores underviser, som kom med nogle overfladiske kommentarer, efter vi havde introduceret os selv med navn, alder og fødeby. Hun forsøgte at gætte, hvor vi var fra og lavede en lyn-screening af, hvorvidt der var nogen, der havde

udfordringer ved stemmen, som kunne blive afgørende for vedkommendes radiokarriere. Ikke just brugbart, men alligevel nok til at skabe en lille frygt for om ens stemme nu var god nok.

Vi har også været i kontakt med de to andre institutioner i Danmark, der uddanner journalister. Fra Danmarks Medie- og Journalisthøjskole (DMJX) fik vi følgende svar:

“Vi laver på 3. semester noget undervisning i speak, hvor vi arbejder med stemmen; jeg ville dog ikke kalde det ’stemmetræning’, da vi ikke fokuserer på stemmen i sig selv – fokus er på det at ’skrive til øret’ (en tekst, som skal fange os, når vi hører den blive speaket), samt selve fremførelsen af speaken (fx. artikulation, tempo, betoning, m.v.)”

(Jakob Dybro Johansen, Adjunkt DMJX, 30.09.22)

Da vi fik dette svar, talte vi om, at vi selvfølgelig også har været igennem processen om at lære at “skrive til øret”, som Jakob Dybro Johansen også kalder det, men selve fremførelsen af speaken, har vi ikke oplevet, at der har været fokus på, ligesom de øjensynligt har haft på DMJX. Jakob Dybro Johansen understreger dog også, at han ikke vil kalde deres speak-undervisning for decideret stemmetræning.

På Syddansk Universitet (SDU) er det en helt anden snak. Her har de to undervisere på faget “Mediesprog”, hvor de underviser de studerende i stemmebrug:

“Det har varieret en del gennem årene, men de studerende lærer altid at skrive mundrette manuskripter og speake i praksis i forskellige genrer og formater, inklusive live og oplæst. Desuden får de også en indføring i journalistikkens idealer/normer for velfungerende speak med praktiske øvelser i fx artikulation, frasering, tryk og tonegang. Desuden lærer de om udtalevariationer, dialekter, sociolekter, kronolekter, og førhen lærte de også lidt fonetik, men det er vi gået bort fra, da det er begrænset, hvad de kan bruge denne viden til i praksis. De studerende lærer også at varme deres stemmer op med logopædiske øvelser”.

(Jonas Blom, underviser i Mediesprog på SDU, 30.11.22)

På SDU er der helt tydeligt et andet fokus på stemmen, end vi vurderer, der er på henholdsvis Roskilde Universitet og DMJX. Jonas Blom nævner nogle fokuspunkter, som er lig Jørgen

Fafners mundtlighedskriterier (Fafner, 1977), hvilket giver et indtryk af, at der generelt er stort fokus på selve stemmen og talens fremførelse. Vi modtog denne mail fra Jonas Blom relativt sent i skriveprocessen af specialet, og vi var begge enige om, at det kunne være interessant at sammenholde de tre uddannelser i endnu højere grad, end hvad vi formår i dette speciale. Noget tyder nemlig på, at SDU imødekommer nogle af de forventninger, som vi har følt, at Roskilde Universitet ikke har været i stand til at indfri. Samtidig undrer vi os over, hvordan der kan være så stor forskel på de tre journalistuddannelser, og det bekræfter os endnu en gang i, at der i den grad er behov for en fælles forståelsesramme i forhold til stemmen - også på uddannelsesniveau.

Men hvor stor en del af ansvaret ligger hvor? Hvornår giver det mening at lære at arbejde med sin stemme? Skal vi lære det på studiet, eller er det noget, vi først skal lære i praksis?

I og med det er i praktikken, vi får alvor får lov at bruge vores stemmer, mener vi også, at praktikstederne har et selvfølgeligt ansvar for at være i stand til at tale om stemmen. DR stillede stemmetrænere til rådighed på et par udvalgte workshop-dage i starten af praktikforløbet. Vores stemmer udviklede sig dog meget i løbet af det år i praktik i takt med vores journalistiske evner. Derfor lå der også et behov for sparring lokalt på redaktionerne, fordi vi konstant arbejdede med vores stemmer. Vi reflekterede måske endda over vores egen lyd flere gange dagligt, og derfor kan det sjældent koges ned til noget, der kan nøjes med at blive behandlet to gange om året. Måske kunne det give mening at have en stemmevejleder, ligesom vi har en praktikantvejleder? En der har ansvaret for at evaluere på praktikanternes stemmebrug ved behov.

VIGNET

“Da jeg arbejdede som afløser i hjemmeplejjen, kunne man tage sådan en ekstra uddannelse som ble-vejleder. Så var man den, der vejledte i forhold til inkontinens og vurderede, hvilken ble borgeren skulle have. Så kunne man på samme måde have en stemmevejleder? Én der havde taget det ekstra kursus, så det ligesom var ham eller hende, der kunne sige noget om stemmen?”

(Malene)

Det er måske en lidt sjov sammenligning, men pointen er, at det måske kunne give ret god mening, at nogen havde den "hat" på? Stemme-hatten om man vil. Når man siger ja til at være praktiksted, så siger man vel også ja til at undervise? Behovene vil selvfølgelig variere. På en skriftlig redaktion er der ikke nødvendigvis behov for en stemme-hat, men så er der garanteret behov for noget andet, som kan imødekomme praktikanternes behov. Derfor er det måske mere relevant at stræbe efter, at vi når til et sted, hvor ansvaret skal fordeles ligeligt mellem uddannelsesstederne og praktikstederne.

På uddannelsen bør vi som studerende blive klædt teoretisk på i forhold til stemmebrug, og vi bør få en bevidsthed omkring både vores egen stemme, men også hvad stemmen kan generelt. På den måde kan vi skabe et lille "startkit", vi kan tage med i praktik. Praktikken skal derimod (som det ligger i ordet) være det sted, hvor vi øver os i at bruge stemmen i praksis. De skal skabe rammerne for, at vi som journalistpraktikanter kan erhverve os bunkevis af praktisk erfaring i form af lives, voxpops, interviews, nyhedsudsendelser, monterede indslag, and the list goes on.

Ansvarer bør altså ikke placeres ét sted, men have to ben. Vores uddannelsessted skal give os rygsækken på fyldt med viden og bevidsthed om vores egen stemme, mens praktikstedet er dem, der planlægger og faciliterer udflugten. Der er formentlig langt til mål, og man kan diskutere, hvorvidt det realistisk at bryde ud af de strukturer, der ligger som en fastgroet del af de fleste redaktioner. De fleste praktikere vil måske endda have svært ved at se problematikken. Det er jo bare sådan, det er? Der eksisterer en så indlejret praksis, at den kan være udfordrende at gøre op med, og det vil unægteligt kræve et opgør med de eksisterende praksisser, hvis det skal blive en selvfølge, at vi kan tale om stemmer med et fagligt sprog i den journalistiske praksis.

Vi går lige tilbage til den snak, vi havde tidligere om værktøj. For vi mener, at det kan sammenlignes med, at vedkommende skal have kendskab til de værktøjer, der forventes, at vedkommende er i stand til at bruge. Det ville også være fuldstændig uacceptabelt, hvis en færdiguddannet tømrersvend ikke kunne finde ud af at bruge en kap geringssav, men i stedet skulle til at lære det EFTER svendeprøven. Det er lidt det, som journaliststuderende bliver bedt om. At mestre et værktøj, de ikke har lært at bruge endnu.

Når vi taler om mesterlære på en negativ måde, er det ikke fordi, vi generelt føler os berettigede til at kritisere læringsmetoden. Den er måske bare malplaceret i den journalistiske praksis, når det kommer til at lære om stemmen. Hvis vi lige holder fast i terminologien om kap geringssaven, så vil den jo kunne indstilles på præcis samme måde som alle andre kap

geringssave, hvad end den bliver håndteret af mesteren eller lærlingen. Værktøjet kan gives videre og fungere på samme måde i en andens hænder. Det kan vi ikke med stemmen. Vi kan ikke låne vores “mesters” stemme og bruge den på samme måde som vedkommende.

Vi skal imitere os frem til det. Men det vil alligevel være umuligt at nå den nøjagtig samme lyd. Mettes stemme vil have én slags udfordringer, mens Malenes stemme vil have nogle andre. For vi kan ikke komme uden om, at stemmer er personlige og unikke. Derfor mener vi, at det unægteligt må stille krav til praktikstederne om at bevæge sig væk fra “mesterlæren”. Det er vel kun rimeligt, at den der skal lære os at bruge vores stemme, kan give os andre muligheder, end “gør præcis ligesom mig”, når stemmen jo netop er så tæt forbundet med, hvem vi er som mennesker?

Hvis ikke mesterlære, hvad så?

Det er svært for os at komme med en specifik opskrift på, hvad der kan afhjælpe hele problematikken om forholdet til stemmen i den journalistiske praksis. For os har det været vigtigt at finde ud af de forhold rundt om stemmen, som gør den så svær at rammesætte, og hvordan stemmen bliver brugt i den mundtlige journalistik, og hvilken betydning det har. Det har dog været uundgåeligt ikke at stille sig selv spørgsmålet, om det er overhovedet er muligt at finde en løsning på problemet? Det har ikke været målet, men vi vil alligevel gerne komme med vores bud.

Tidligere i specialet nævnte vi mundtlighedskriterierne; melodik, dynamik, motorik, artikulation og klang ([Se side 66](#)). Vi anser det som et begrebsapparat fra retorikken, som kan beskrive stemmen fagligt og objektiv. Vi vil nu forsøge at give feedback på hinandens stemmer for at vise, hvorvidt det som journalist også er muligt at bruge disse kriterier. Det skal ikke være en længere analyse af vores stemmer, men det skal betragtes som den faglige feedback, vi manglede i vores journalistpraktik.

Malenes mundtlighed

Malene er en sindssygt dygtig nyhedsoplæser. Melodikken i hendes stemme har et dybt og jævnt toneleje. Det passer rigtig godt ind i et oplæser-format, hvor information skal gives videre og forstås på meget kort

tid. Hendes udfordringer ligger i artikulation, motorik og klang.

Artikulation: Af og til kan Malene komme til at "smaske" lidt på hendes S'er, så S'erne i stedet høres sådan her: sch. Bag en mikrofon kan det hurtigt komme til at lyde, som om man har for meget mundvand, eller at hun læser en smule.

Motorik: Malene har en tendens til at øge hendes tempo, når hun taler. Det betyder, at hun videregiver og komprimerer enormt meget information på kort tid, som potentielt kan være svært for en lytter at forstå, fordi vedkommende kommer til at bruge for mange kræfter på at følge med.

Klang: Dette er mest en udfordring i én særskilt genre, hvor klangen kræver at være mere levende, fx ved live-reportager. Hendes jævne og dybe toneleje kan nemlig her være et benspænd, hvis hun skal fremkalde stemninger og følelser via hendes stemme. Hvis vi ser på hendes stemme med nyhedsoplæser-briller på, vil dette ikke være et problem.

(Mette om Malenes stemme)

Mettes mundtlighed

Mette har en virkelig legende stemme. Melodikken i hendes stemme er relativt høj, og det betyder, at hendes frekvenser er højere end mine, som generelt er lavere. Derfor matcher Mettes stemme utrolig godt til dramaturgiske fortællinger, hvor det kræver, at stemmen og tonelejet har mange udsving og skaber forskellige

stemninger derigennem. Hendes udfordringer ligger i melodik, artikulation og klang.

Melodik: Med Mettes høje toneleje kan der opstå en udfordring i stemmens troværdighed. Et højt toneleje er ofte associeret med børn eller den sure mor. Ved fx nyhedsoplæsninger eller live-reportager fra gerningssteder og lignende kan det være en udfordring for Mette. Det kræver, at hun arbejder på at få mere bas i hendes stemme, så hendes stemme i disse situationer ligger dybere.

Artikulation: Af og til sluger Mette endelserne, hvor det som lytter kan være svært at høre hele ordet eller forstå, hvilke ord der bliver sagt. Her kan hun arbejde med hendes artikulation og åbne munden mere op for at være sikker på at få alle endelser med og udtalt de vigtige stavelser i et ord.

Klang: Mette er generelt god til at skabe følelser med sin stemme, men i arbejdet med at komme ned i et dybere toneleje til fx nyhedsoplæsninger, kan hun hurtigt komme til at trække hagen tilbage og lukke af for noget af luften. Det kan påvirke hendes klang, så hun i stedet kommer til at lyde anspændt, og stemmen bliver klemt under oplæsningen. Det vil potentielt fremkalde en anspændthed hos lytteren, der spejler Mette fysisk.

(Malene om Mettes stemme)

Mundtlighedskriterierne er en mulighed for at gøre samtalen faglig og mere optimal. Optimal i den forstand, at vi fjerner de negative vendinger om stemmen, som skærebrennerstemme, skinger kælling, irriterende, belastende, skigeskinke og så videre. Det er ikke ensbetydende med, at mundtlighedskriterierne er den eneste mulighed. Vi er overbeviste om, at der eksisterer flere måder at omtale stemmen fagligt på, hvor mundtlighedskriterierne blot er en

af dem. Vi ønsker at motivere til forandring, og den forandring starter først og fremmest med, at vi bliver klogere. Derfor har vi også forsøgt at omformulere jobopslaget, som vi lavede i starten af opgaven, så vi i stedet trækker på faglighed og ikke-ladede beskrivelser af stemmen:

Radiovært søges 2.0

Vi søger en journalist, som har lyst til at være vores morgenvært. Vi er en radiostation, som fokuserer på lokale og regionale historier inden for målgruppen 30-45 år.

Det er vigtigt for os, at du har lyst til at lave fede journalistiske produktioner, der passer til vores målgruppe. Derfor vil det være en fordel, hvis du tidligere har arbejdet med forskellige typer af genrer indenfor radio, så du føler dig hjemme bag mikrofonen.

Vi forventer:

- At du har journalistisk erfaring fra tidligere redaktioner.
- At du tidligere har arbejdet med din stemme eller er villig til at arbejde med din stemme, så den passer til vores format.
- At du er villig til at aflægge stemmeprøve inden eventuel opstart.
- At du vil være med til at udvikle din egen og dine kollegers stemmer på faglig og professionel vis.

Vi kan tilbyde:

- Stemmeudvikling med vores lokale stemmeansvarlige.
- Sparring med vores tilknyttede audiologopæd efter behov.
- En indføring i, hvordan vi anskuer værtsrollen ud fra vores radiogenre og målgruppe.
- Et mediehus i vækst, hvor du kan være medskabende for vores udvikling.

Såfremt vi går videre med dig som kandidat, indkalder vi dig til en individuel stemmeprøve. Efterfølgende vil vi indkalde dig til en samtale.

Vi ønsker at afspejle samfundet, og derfor er alle velkomne til at ansøge stillingen uanset køn, etnicitet og religion.

Hvis du vil høre mere om stillingen, så kontakt vores redaktionschefer Malene Klysner Møller eller Mette Hjerrild Pedersen på redaktion@vielskerstemmer.dk.

Konklusion

Dette speciale har vist os, at problematikken omkring stemmen i den mundtlige journalistik er forårsaget af mange indgroede praksisser, hvori der ligger endnu flere problematikker. Det handler om uvished, vaner, identitetsopfattelse, biologi, hjernen. Vi har kun berørt overfladen og skabt en forståelse af, hvad stemmen egentlig indebærer.

Vi bruger lyd mere, end vi nogensinde har gjort før; radio, podcasts, oplæste artikler og lydbøger. At være journalist er blevet et paraplybegreb og kan ikke længere koges ned til skrift, radio eller TV. Journalistrollen er blevet en hybrid, der skal kunne producere til flere forskellige platforme. Desværre har fokuset på lydmediets vigtigste redskab ikke fulgt med. Nemlig stemmen.

Stemmen er det afgørende medium, der bærer budskabet frem til modtageren, når vi taler lydproduktioner. Derfor konkluderer vi, at der ligger en absurditet i, at vi taler så lidt om stemmen i den mundtlige journalistik. Så lidt, at vi ikke kan være det bekendt.

Den største udfordring er, at der eksisterer en tavs viden omkring stemmen. Ingen taler om den, men alle bruger den. Lige nu får beskrivelser som skrige-skinke, skærebrennerstemme og skingre kællinger lov til at leve. Derfor konkluderer vi, at der i den grad mangler et ordforråd for stemmen i den mundtlige journalistik. Vi bør forlange, at der findes en faglig og professionel måde at tale om stemmen på. Dette speciale viser, at stemmen er tæt knyttet til identiteten. Den giver os en eksistentiel berettigelse. Derfor er der også en uoverensstemmelse i måden, vi taler om stemmen på i journalistikken i dag. For stemmen er et skrøbeligt værktøj, fordi den netop knytter sig så tæt til, hvem vi er. Vores hjerner forstår stemmer forskelligt alt efter, hvilke associationer der er indlejrede i os, og hvordan vi socialt har accepteret at forstå forskellige stemmer. Derfor afkoder vi rigtig meget mening ud fra stemmen; Er personen ked af det? Glad? Sur? Selvsikker? Stemmen afslører mange sindsstemninger på ganske kort tid, og derfor påvirker stemmen os anderledes end skriftsprog.

Stemmen er virkelig kompleks, fordi den både berører identiteten, neurologien, køn og biologiske forhold, samtidig med at den i høj grad er påvirket af sociale konstruktioner. Det kan altså være svært at forholde sig nøgternt til stemmen som et arbejdsredskab. Vi konkluderer derfor, at vi i journalistikken er nødt til at behandle stemmen med mere respekt og sårbarhed, end vi gør i dag.

Vores speciale viser, at retorikere har et begrebsapparat for stemmen, som gør det

muligt at tale om den, uden det bliver personligt. Vi konkluderer derfor, at det er muligt at overføre nogle af de retoriske analyseværktøjer, der bruges til at behandle stemmen. Vi har i specialet valgt at inddrage professor i retorik Jørgen Fafners mundtlighedskriterier. Vi kan konkludere, at kriterierne er et muligt værktøj til at opbygge et ordforråd, som vi kan tale ud fra, når vi skal vurdere en stemme. Kriterierne kan bidrage til, at den mundtlige journalistik får et professionelt og ikke-ladet sprog til at tale om ét af deres vigtigste arbejdsredskaber: Stemmen. Selvom stemmen er kompleks, så er det altså ikke urealistisk at have et sprog om den. Det handler blot om at tage den seriøst.

Efterskrift

Det har i sig selv været en balancegang at være to om at skrive et autoetnografisk speciale. Derfor mener vi ikke, at det giver mening at forsøge at forhandle os frem til, hvad vi sammen har lært af specialet. Faktisk virker det som en umulig opgave. Derfor har vi valgt at skrive hvert vores efterskrift.

Men én ting er vi dog fuldstændig enige om. Der skal lyde en stor tak til vores vejleder Martine Bentsen for at tro på specialet og tro på, at praksisser, som vi ikke umiddelbart kan se eller er opmærksomme på, er værd at snakke om. Og ikke mindst tak for at holde vores håb oppe og give os troen på, at vores speciale kan gøre en forskel for den mundtlige journalistik. Du har i sandhed været det bedste heppekor.

Malenes efterskrift

Jeg har lært sindssygt meget af det her speciale. Vi gik til vores allerførste vejledermøde og sagde “Vi vil hellere have 7 og have det sjovt, end vi vil have 12 og røvkede os i et halvt år”. Og hvis der er noget, vi ikke har gjort, så har det været at kede os. Samtidig er vi faktisk også enige om, at vi er kommet i mål med en rigtig fin afhandling.

Jeg er blevet meget opmærksom på min egen stemme på en mere faglig og “sund” måde efter at have skrevet dette speciale. Jeg har fået sat nogle ord på, hvad stemmen er og kan, som gør det mindre “skræmmende” at bruge den i arbejdssammenhænge, og jeg tror virkelig på, at det, vi har undersøgt her, vil kunne plante samme følelser i andre, der lever af at bruge deres stemmer.

Jeg er begyndt at irettesætte andre, når jeg hører dem tale negativt om stemmer. Den ene aften, da min kæreste og jeg så fjernsyn, hørte vi en kvinde tale, der konsekvent gik op i toneleje i slutningen af alle sætninger. Min kæreste pointerede, at hun var virkelig irriterende at høre på. Jeg svarede, at det ikke er normalt at gå op i slutningen af en sætning, men at vi derimod oftest går ned i toneleje, for at signalere til lytteren, at sætningen er slut, eller at vi er ved at være færdige med det, vi vil sige. Han tænkte lidt, før han svarede: “Det har jeg aldrig tænkt over, men det gør man selvfølgelig?”. Lige der blev jeg bevidst om, at jeg på de sidste måneder har lært at forholde mig nysgerrigt og fagligt til stemmen i forhold til før, hvor jeg oftere var be- og fordømmende.

Det er første gang, jeg har været så personligt investeret i et projekt. Jeg har kunnet mærke, at Mette har haft det på samme måde. Og selvom jeg har skrevet flere projekter med Mette, end hvad der kan tælles på én hånd, så er det første gang, at vi har udfordret hinanden, som vi har

gjort i denne proces. Der har slet ikke været nogen tvivl om, at vi begge har følt, vi har haft noget på spil. Vi har begge virkelig efterstræbt at gøre, hvad vi (hver især) har følt var bedst. Det har affødt virkelig mange spændende samtaler og forhandlinger, men det har også skabt et rum, hvor vi har fortalt hinanden personlige ting på et plan, som vi ikke på samme måde har gjort før på trods af, vi har været makker og venner i fem år. Det tror jeg på, er noget, der er sket i tilblivelsen af dette speciale. Vi har naturligvis brugt meget tid sammen, men jeg tror også, vi har gransket i nogle meget personlige følelser omkring vores stemmebrug, som vi jo har fundet ud af trækker tråde tilbage til vores barndom. Det har været givende på både et fagligt og personligt plan.

Mettes efterskrift

Det sværeste for mig i specialeprocessen har været at tro på, at den mavefølelse om, at stemmen ikke bliver italesat på hensigtsmæssig vis i branchen, er rigtig nok. I min tid som praktikant og freelancer oplevede jeg, at der er mange ting, jeg ikke bør stille spørgsmål omkring på grund af min placering i hierarkiet. Det er helt anden snak, men jeg er på en eller anden sjov måde blevet oplært i *ikke* at stille spørgsmålstejn ved nogle ting. Det er ikke, fordi jeg har følt mig udenfor, mobbet eller talt ned til, men jeg føler, at jeg indirekte har fået at vide, at jeg skal kende min plads. Alt imens har jeg nok også reproduceret den praksis og blevet et radiofonisk monster, der er så hypersensitiv overfor stemmer uden noget at have det i. En (professionel) version af mig selv, som jeg hverken ønsker at være eller videregive til andre.

Så det med at stå op fra sin irrettesatte plads og give sig selv lov til at legitimere at undersøge noget i branchen, som jeg har oplevet som uforklarligt eller underligt og samtidig komme så langt i processen, så jeg pludselig kan sige, at der er noget om snakken, har for mig været en kæmpe overvindelse. Når jeg mærker efter, har jeg på en eller anden måde været bange for, at jeg så har smækket med døren. Bliver journalister sure? Ødelægger det mine muligheder for et fremtidigt job?

Den største årsag til, at det overhovedet har været muligt for mig at træde over den grænse, er Malene. Vi har arbejdet sammen de sidste mange år i forbindelse med vores studie. Jeg kender hende, hun kender mig. Jeg er tryk og vigtigst af alt, så dømmer hun mig

ikke - heller ikke, når vi er uenige. Derfor har jeg også tilladt mig at gå ind i specialet med alt, hvad det indebar for at få det meste ud af det. Mit største ønske med det her speciale er blevet, at vi netop ikke skal føle, at vi falder udenfor på grund af vores stemme. Dit (radio)journalistiske værd er ikke mindre, selvom du har udfordringer med din stemme. Den pointe kunne jeg virkelig godt selv have brugt, inden jeg trådte ind på den journalistiske scene.

Litteraturliste

Andersen, Anne Anthon (u.å.): “*Stemmen er dit vigtigste instrument*”. Lokaliseret 4. oktober på: <https://journalistforbundet.dk/node/1119>

Birkemose, Jan (2022): “*Medietrends 2022*”

https://www.medietrends.dk/wp-content/uploads/2022/01/Medietendenser-2022-printvenlig-pdf.pdf?utm_campaign=Medietrends&utm_medium=email&utm_source=Revue%20newsletter. Lokaliseret 24.10.22

Bjerregaard, Hans (2009): “*Skrigeskinke med tre indstillinger*”. Ekstra Bladet. Lokaliseret 20.11.22 på:

<https://ekstrabladet.dk/nationen/article4263892.ece>

Brinkmann, Svend m.fl.: “*Kvalitative metoder - En grundbog*” 2020 3. udgave, 2. oplag. Hans Reitzels Forlag. ISBN: 9788741277264

Dohrmann, Jan (2021, 26. januar): “*Medieforskere: Podcasts er blevet et personligt rum af luksustid*”. DR.dk. Lokaliseret d. 28. november på:

<https://www.dr.dk/om-dr/fakta-om-dr/dr-i-2020/medieforskere-podcasts-er-blevet-et-personligt-rum-af-luksustid>

DR Lyd (u.å): “*Radio & Podcast fra DR - Hør netradio og podcast her*”. DR.dk. Lokaliseret d. 28. november op: <https://www.dr.dk/lyd>

Edgerly, Stephanie & Vraga, Emily K. (2020): “Deciding What’s News: New-ness As an Audience Concept for the Hybrid Media Environment” I: *Journalism & Mass Communication Quarterly*. Årg. 97, nr. 2.

Ellis, Carylton: “The Ethnographic I” 2004. AltaMira Press. ISBN: 0759100509.

Fisker, Thore Keitum (2019): “Den overbevisende stemme - talent, tilpasning eller træning?” I: *Tidsskrift for medier, erkendelse og formidling*. Årg. 7, nr. 1.

Fredens, Kjeld: "Mennesket i hjernen: en grundbog i neuropædagogik" 2011. Hans Reitzels Forlag.

Hansen, Thea F. Sejr (2012): "*Radioavisen fra Øje til Øre - et speciale om oplæsningen af Radioavisen fra 1936-2010 og om hvordan udviklingen bedømmes retorisk*" Københavns Universitet

Hughes, Sherick A. & Pennington, Julie L. "Autoethnography - process, product, and possibility for critical social research" 2017. Sage Publications. ISBN: 9781483306766

Hustad, Jon (2022, 20. oktober): "*Uden effekt*". Lokaliseret 23. oktober 2022 på: <https://www.weekendavisen.dk/2022-42/samfund/uden-effekt>

Høi, Poul (2022, 16. oktober): "*De nye rekrutter ender som kanonføde i skyttegrace: »Den russiske hær bliver bare dummere, dårligere og mere død«*". Lokaliseret 23. oktober 2022 på: <https://www.berlingske.dk/europa/de-nye-rekrutter-ender-som-kanonfoede-i-skyttegravene-den-russiske-haer>

Jacobsen, Michael Hviid & Jensen, Hanne Louise: "Etnografier" 2018. 1. udgave, 1. oplag. Hans Reitzels Forlag. ISBN: 9788741269412

Jørgensen, Carsten René (2020, 5. august): "*De kontroversielle stemmer fylder så meget i medier, at det skader vores samfund*". Lokaliseret 4. oktober 2022 på: <https://www.information.dk/debat/2020/08/kontroversielle-stemmer-fylder-saa-mediernes-skader-vores-samfund>

Karlsson, Bengt: "Hva er autoetnografi?" 2021. 1. udgave, 1. oplag. Cappelen Damm Akademisk. ISBN: 9788202706692

Korsgaard, Kristine (2010, 15. oktober): "*Din stemme er dit visitkort*". Lokaliseret 4. oktober på: <https://www.kristeligt-dagblad.dk/danmark/din-stemme-er-dit-visitkort>

Krans, Brian (2013): "*What Your Voice Says About Your Sexual Attractiveness*". Healthline. Lokaliseret d. 24.11.22 på:

<https://www.healthline.com/health-news/mental-perceived-attractiveness-has-everything-to-do-with-your-voice-042413>

Kristensen, Kristoffer (2018): ““Sån non:” Dansk talesprog bliver mere utydeligt” Kristeligt Dagblad. Lokaliseret 14. oktober 2022 på:

<https://www.kristeligt-dagblad.dk/danmark/dansk-alesprog-bliver-mere-utydeligt>

Lande, Linea Albinus & Christensen, Maja Nyvang (2022, 6. oktober): “Annie Ernaux tildeles nobelprisen i litteratur”. DR P1. Lokaliseret 8. december 2022 på:

<https://www.dr.dk/lyd/p1/kulturen-pa-p1/kulturen-2022-10-06-14-03>

Lundsgaard, Niels Malte (2021, 26. oktober): “*Hjælp os med at gøre Zetlands lyd endnu bedre, federe og mere indlevende*”. Lokaliseret d. 23. oktober 2022 på:

<https://www.zetland.dk/historie/sen2xGpJ-a8Yx3Rx3-a73bb>

Lønstrup, Ansa (2004): “*Stemmen og øret - studier i vokalitet og auditiv kultur*”. 1. udgave. KLIM. ISBN: 8779552773

Nota (u.å.): “*Gribskov Kommunes Lydavis*”. Lokaliseret d. 23. oktober på:

<https://nota.dk/bibliotek/bog/gribskov-kommunes-lydavis>

Nørkjær-Bang, Anne (2015, 4. juli): “*100 års kvindestemmer*”. Lokaliseret 4. oktober på:

<https://www.berlingske.dk/samfund/100-aars-kvindestemmer>

Ott, Tim (2020): “*The Story Behind Marilyn Monroe’s ‘Happy Birthday, Mr. President’*”.

www.biography.com . Lokaliseret d. 24.11.22 på:

<https://www.biography.com/news/marilyn-monroe-happy-birthday-mr-president-jfk>

Pedersen, Hanne Smith (2009): “Nervpirrende retorik”. Retorikförlaget. Lokaliseret 26. oktober 2022:

<https://www.retorikforlaget.se/da/nervpirrende-retorik/?highlight=%22Hanne%20Smith%20Pedersen%22>.

Rasmussen (2017, 19. juli): “Giv din stemme større gennemslagskraft”. Lokaliseret 4. oktober på: <https://netdoktor.dk/sygdomme/ore-naese-hals/giv-din-stemme-storre-gennemslagskraft.htm>

Retorisk Tale (2021): “Retorisk Tale og Thea Sejr”. Lokaliseret 20. november på: <https://retorisktale.dk/om-retorisktale/>

Roar, Tomas (2019, 7. januar): “Du kan høre, om han vil have dig”. Lokaliseret 4. oktober på: https://ekstrabladet.dk/sex_og_samliv/kys-og-kaerlighed/du-kan-hoere-om-han-vil-have-dig/7464083

Sangild, Torben (2020, 16. januar): “Forskellen på, hvordan mænd og kvinder taler? Mænd er talkshowgæster, kvinder er talkshowværter”. Lokaliseret 4. oktober på: <https://www.zetland.dk/historie/sekdzPaq-ae2KvJdE-7b42a>

Sejr, Thea & Pedersen, Hanne Smith (2022): “Vi hører stemmer”. Podcast afsnit 1-8. Lokaliseret 24.11.22 på: <https://podcasts.apple.com/dk/podcast/vi-h%C3%B8rer-stemmer/id1647775034>

Spotify (2020, 2. december): “Danskernes podcast vaner tegner et tydeligt billede”. Pressemeddelelse lokaliseret på Ritzau d. 28. november på: <https://via.ritzau.dk/pressemeddelelse/danskernes-podcast-vaner-tegner-et-tydeligt-billede?publisherId=13559675&releaseId=13605517>

Steinbeck, Lene (2013, 13. juni): “Martin Kristiansen”. Lokaliseret 20. november på: <https://www.dr.dk/nyheder/kultur/kulturklubber/martin-kristiansen>

Tuchman, Gaye (1972): *Objectivity as Strategic Ritual: An Examination of Newsmen's Notions of Objectivity* s.660-679 In: *The American Journal of Sociology*, Vol. 77, No. 4 (Jan., 1972). The University of Chicago Press.

Tucker, Hardie J., Minichiello, Mario & Roxburgh, Mark (2019): “Media and Hybrid Media” I: *The International Journal of New Media, Technology and the Arts*. Årg. 14, nr. 4.

Voice Studio (2022): “Om os”. Lokaliseret 20. november på:
<https://www.voicestudio.dk/sangundervisning/om-os/>

Wallentin, Mikkel (2014): “Lille spejl i hjernen der”
https://pure.au.dk/ws/files/81720249/Wallentin_2014_Weekendavisen_Lille_spejl_i_hjernen_d_r.pdf

Zimmermann, D.H. & West, C. (1975) “*Sex roles, interruptions and silences in conversation*”
Language and sex: Difference and dominance. Stanford, CA. Stanford University Press.
Lokaliseret d. 5. november 2022 på:
<http://web.stanford.edu/~eckert/PDF/zimmermanwest1975.pdf>